АШАЦКЫРА

Апоезиа
Апроза
Акритика

Аҟәа
Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа
2016

ББК 84 (5Абх) 6
Ҭ 67

Аиқәыршәаԥ Заира Ҭҳаиҵыкә

Ашацкыра. Апоезиа. Апроза. Акритика.
Апҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа. Аҟәа, 2016. – 112 д.

Аизга ианылеит алитература ааигәа знапы алазкыз аҿар рԥымҭақәа.

© Ҭҳаиҵыкә, З. Шь., аиқәыршәаԥ, 2016
© Апҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа, 2016

АЛИНА ЖЬИБА
1988

***

Нас, уажәыгь иуҭахҙами сбара?
Ихьанҭазаргьы еиҕьми уааԥшыр!
Сара исылшоит уара уҭархара,
Аха ухәышәтәра сылшом, усхәыр...

Ҳара ҳаибашьра иамҵәеит ахгьы,
Ҳабџьар жьакцеит, ҳааԥсеит ҳхаҭақәа.
Аха ҳармеигҙакәа иԥаҳ҆еит ҳагәгьы,
Шьҭа еидкьыслеит ҳәа башоуп ҳнапқәа...

Уааҧза улаԥш ансхьысуаз сарԥхон,
Нас издыруан ишҭаҵәҟьаз сыԥсы...
Мѡак ҳанеицаныз амра ҳхаԥхон,
Шьҭа ҳа ҳашьҭақәа арҙуеит асы.

***

Сҙамѡа иагәыҙуаз ақәа рыцқәа
Шыхьшәашәаз здырит,
Сылаҕырҙ акәын ицаз...
Аԥсҭазаара ԥсҭыхроуп
сымҳәарцаз,
суҳәоит уца...

***

Ҳаиԥыртцра аамҭа –
Амра аҭашәамҭаз
Ажәѡан амцаԥшь ацразшәа,
Ибылуан...
Ахаара инужьыз
Адгьыл иазкъомызт,
Сара исызхаъомызт.
Ашҭа ҭбаа иқәиаауаз ашәҭқәа
Срыхәҭакны
Сиуан.
Амра ҭашәааныза
Ҳгәыдеибакылар ауазҭгьы,
Ажәѡан иазнымкылаз ахаара сықәтәо
Иҙыҭуан.

***

Сѡыза, уабацеи?
Уабаҟоу?
Ақалақь уда иҭацәуп.
Бзиоуп, уцазааит сымбакәа...
Амала, Аҟәа,
Излаугәаҕьи Аҟәа?
Аҟәа – ҳанасыԥ шкәакәа,
Бзиа узбо ҭыԥҳатцас иузыԥшуп.

Иахьа афбатәи мшуп.
Сгәы уҭашуп...

***

Баша стәамызт сузыԥшны,
Сузыԥшын егьа унхаргьы.
Схәыцра, сгәыҕраӄәа зегь шьны,
Ажәак уасҳәомызт, сгәы нхаргьы.
Жәԓанаҷ аеҵәаӄәа ҙыҭуеит,
Иҟалап сҟазшьа сыԥсахзар...
Даҽеазнык убжьы саҳарцаз,
Сара сҟынҙа уи ааҙарцаз,
Уаҳа изури, сҵаауеит?

Нас, мышкызны сгәы еиӄәтәап,
Сыззыԥшыз уара усхаршҭны,
Сгәы еиӄәҳәалан ԥхьаҟа сцап,
Ԥхьаҟа сцап разҟымԓак алхны.
Ԥыҭрак аамҭа цаны,
Ус, машәыршәа зны ҳаиӄәшәаргьы,
Усымбошәа сувсны сцаргьы,
Ма усзымдырит ҳәа сҳәаргьы,
Уа иузычҳарым сбаны...

***

Ууаҟәымҭӡакәа исоуҳәоз ажәақәа
Схырымхит, схы рымгеит…
Аха рыԥхара неит сгәаҭанӡа,
Ажәѡан салан, сԥыруан.
Ақәа иарҿыхаз аԥсабарагьы,
Иаӡбалон ашәақәа,
Аҭак сазхәыцуамызт ишуҭатәу,
Сгәы раҳаҭны
сӡырѡуан…

Ҳаицны ҳазнысуаз ари ақалақь
Амѡақәа, аблақәа
Уажә схала сшыҟоу рбар, сышнықәауа,
Даара иԥьаршьошәа збоит.
Ашьшьыҳәа снеиуеит, сылаԥш кыдхало,
Апҟақәа срыхәаԥшуа.
Ууаҟәымҭӡакәа исоуҳәоз ажәақәа
Шьҭа гәаныла исҳәоит…

АЛЬБИНА АНҚӘАБ

Диит 1989 шықәсазы Гәдоуҭа араион Џьырхәа ақыҭан. 2006 шықәсазы Қь. Агрба ихьӡ зху Џьырхәатәи абжьаратә школ даналга, дҭалоит Аԥснытәи аҳәынҭқарратә университет афилологиатә факультет, «Аԥсуа бызшәеи алитературеи» азанаат.

2011 шықәсазы ААУ аҿы қәҿиарала лҵара хыркәшаны, дҭалоит Д. И. Гәлиа ихьӡ зху Аԥсуаҭҵааратә институт аспирантура. Уи аинститут адиалектологиатә лабораториаҿы лаборантс аусурагьы далагеит. Ажәеинраалақәа лыѽуеит ашкол данҭаз инаркны. Иара убас, аус луеит ажурнал «Алашара» аҭакзыԥхықәу амаӡаныҟәгаѽс.

***

Ишыхшәара иҟоу,
Ашәҭыц иаԥызоу,
Са сгәыԥшқара, –
Са сгәыҕра...
Жәа ҟәандак,
Акәиц еиԥш,
Сгәаҵа инҭашәар,
Сгәаҷы зегьы арҷыхарын,
Сгәыҕрақәагь еиқәхарын.
Ҷымҭ са сгәыԥшқара
Сыжьжьарын!
Ашәҭыц афԥыхаара
Саҳарын!

***

Сгәыдкыл, сгәыдкыл, сыԥшалас, сгәыдкыл,
Схәыцрақәа зегь уара иудкыл.
Суҳәоит, исмырбакәа зегьы сцәугарц...
Схы-сгәы иҭоу зегьы сызҭугарц!

Мап анакәха – сгәы ԥнажәоит,
Схәыцрақәагьы ажьеиԥш ишәоит...
Узқәымгәыҕуа ажәак сыҷшәоит,
Угәы иҭамшәакәа, – икашәоит...

Сгәыдкыл, сгәыдкыл, сыԥшалас, сгәыдкыл,
Схәыцрақәа зегь уара иудкыл.

***

Сныҟәо сцоит,
Ашьац сырҽуеит,
Сышьҭа анысҵоит,
Иԥшзахоит.
Лаԥшык саҙоит,
Лаԥшык сарԥхоит,
Сышьҭа ухылар,
Уеиқәсырхоит!

***

Аԥша ҵәыҵәы,
Сзамҩа анагәзуа,
Ихьшәашәаҙа,
Ашьҭа аннаҵоит.

Уа иугәаҕьыз,
Иудыруаз ушақәзуа!
Аԥша хага,
Сахьзаны исыршәоит!..

***

Ҩ-дунеиктәи
Ҳаҵх аҽы,
Уареи
Сареи

Ҳаицназеит...
Акылпшра иаҿыз апацхаҿы,
Амза пхашьан,
Аҿазеит.
Аеҵәаҟәа аҵх рҿаларз,
Адгьыл иакәшарцы рызбеит.
Алашьцараҿ сгәаҵа иҭаларц,
Зҿызшьуаз уажәа
Еиқәсырхеит!..
Аҵх лашьцараҿы
Уареи
Сареи
Ҳаизынхеит!..

ДМИТРИ ГАБЕЛИА

АУАА ИРАҨСУЕИТ АУАҨРА

ауаа рнылоит амҨақәа
ирнысуеит
иаашьаҙом

ауаа знымсыц амҨақәа
ииуеит
инҵәаҙом

еилаҳгоит ауаҨра аҳәаақәа
иацеиԓш
ҳзынхаҙом

ауаа ираҨсуеит ауаҨра
ишраҨсуагь
рбаҙом

ГӘААРТЫЛА

гәаартыла
аицәажәара –
ажәҨан агәы зырԓшаауа

гәаартыла
агәжәажәара –
дгьыл аԓсы иалаԓшуа

гәаартыла
ахы азхәыцра –
шәареи сареи ҳиаша-ҳҵа

гәаартыла
адунеи ахыҵра –
ауаҩы иреиҷьу илахьынҵа

УАҲА СЫМИР АШЬАЦЕИПҬШ СУАҨНЫ

Абар, –
Ашьац иаҩызоу алахьынҵа,
Уи зныруа –
Аҿарпын арҳәаҩы...
Алашара зхәыцра лаша анҵа,
Уаҵәы
Шәышықәса ирҵысуа ауаҩы...

Иахьа аира згәалашәо амшынҵа,
Зыпсы
Адгьыл иқәыпсоу жәланы,
Аамҵа ашькыл сангыларыз шаҟа,
Уаҳа сымир
АшьацеипҬш суаҨны...

СҬЫНЧРА САСРА

Сара сҭынчроуп ҭынчра змаӡаҵәҟьам.
Таиф Аԥьба

Аԥенџьыр ахышә
иқәтәоу сара соуп
ҳәа,
ақалақь салаԥшуан,
сныхәоушәа сахьиаз.

Амҵәыжәҽа сыманы
ԥшакгьы сагом
ҳәа,
сҭынчра сыҷцәажәон,
сасра уа исҭаз.

Уаҵәызны аҽнқәа
ирхыло сыԥсоуп
ҳәа,
аҳәыхә-мҽа саҳәон,
сыԥшшәы сзырбауаз.

Ажәҽан ԥшьа аҳраҷы
инхарц аҭахуп
ҳәа,
ахәыцрагьы иалан,
зыблала сыԥшуаз.

СЫШЬҬАЗЫ СЫНХОИТ

Цәқәырпҧа еинаалак,
ҧшшәы ахаҙамкәа,
ҭәѽанҵәы ихалан
сышҟа еихон.

Аҧша ҟәандак,
зныкгьы имҵаакәа,
сыкәа иҵалан
схых сагон.

Иҵыхым сахьак
мырбааҙакәа,
аҙаҷы иҷышәны
сышьҭа азынхон.

Ҳәыҳә шкәакәак,
бла азҭаҙамкәа,
амшын иқәсны
снеишьа ҟанаҵон.

ИУДЫРУЕИТ

Апоезиа азхәыцра

Уара ула
Схәым,

сжьам
уара ула,

схагам,
сдагәам,
слашәым…

Сгәы анҭацәугьы,
иҭәуп
уара ула,

схәыцра анҭацәугьы,
иҭацәым…

Иудыруеит,
угәарԥ сахьҭагылоу
аԥшәымара сашьҭам –
ссасуп,

иудыруеит,
сааизар сшузыӄоу –
аиаша еибаҳҳәаларц
сҭахуп.

ЦӘҚӘЫРҧАМҨАК

Иахьантәарак
амшын
цәқәырҧоит,
сара –
саагылазар...

Ацәқәырҧеиҧш
сиины
сҭахоит,
акыр схыҵуазар...

Сшыҟаз гәыҕрак
азынхоит
аҟәара,
садыруазар...

Шәара гәҨарак
сашәыргоит,
амшын
уаҵәы
сахылҵуазар...
Амра аргама
иҷеырбалоит,
ашәахәақәа
ҳхьысуазар...

Сара амшын
аҽы
скәашоит,
адгьыл
уалны
исыдымзар...

Аҳаҽы
сышьҭақәа
нхалоит,
шәарҭ
шәызхылозар...

цәқәырпҵак аҽы
амҩа
шәсырбалоит,
игәаҒьны
шәзанылозар!..

ИСХАРОУЗЕИ

ақәарыцқәа сықәыпҵсоит
хамеигҳарак
смырбаҳакәа

амҩаду санырга лоит
сыпҵсахәага
мырбааҳакәа

ақәарыцқәа сыдыԥсылоит
иахьсықәыԥсо
иԥҿуеит

ажәѽан агәы садыԥшылоит
исхароузеи
сҵаауеит.

УРҬ СРЫЦӘЦОИТ

Џьоукы
мышкы
рызхоит,

иацы,
иахьа,
уаҵәы
рацәахоит...

Џьоукы
ԥьарак
инхоит,

аԥырра,
аӡсара,
аныҟәара
мыцхәхоит...

Сара
урҭ
срыцәшәоит –

мышкызны
амши
аҭыԥи
срыцәцоит!..

СИЗАР СУАӨХАРОУП

Ари адгьыл сатәым,
Адунеи сара истәым,
Зхы иақәиҭу среиуоуп, –
Сырҷиаӧуп!..

Сыжәӧан сҳәарым,
Сымра сҳәарым,
Амш сангылоуп, –
Снаԥшӧуп!..

Ақьачақьра саҷым,
Сҷеырбаргьы сҭахым,
Акалашәа сшоуп, –
Сыԥшааӧуп!..

Исҳәар егьаурым,
Изҳаргьы иҳатәым,
Сизар суаѽхароуп, –
Суаѽуп!..

АХАҲӘ ШКӘАКӘА СЫҚӘЫРГЫЛАН

сгәырҕьара хыжжуа ишнеиуаз
адәхыб ахы иныҚәсыргылан
меигҳарахда сакәабеит

насыԥла иҭәы-иԥха ишлеиуаз
аеҵәаҚәа снарыварГылан
сыркәашауа саршанхеит

шаанҳа сгарагьы сышгарҵуаз
адгьыл ԥха сагәыларгылан
мчы нашанак сылабжьеит

шәыгәрамгара сиаанҳа ишсырҳуаз
ахаҲә шкәакәа сыҚәыргылан
ашаѽы иажәа санаҲәеит

АМРЕИԥШ ҲАНБЫЛУА

ҳамшқәа аԥшатлакә
еиԥш
ииаҟьа ицоит
аԥшандагеиԥш аԥша
ҳандауа

ҳашықәсқәа раандеиԥш
гәарак ҳҭахоит
аԥсҭазаареиԥш ҳҽаԥхьа
ииуа

ҳаҟанатԥ ҳаҟоуп ахаанеиԥш
ҳаныҟамгьы ҳҟалоит
ҳаныԥсуа

ҳазшаз зны
хәмаршақә иҳәанеиԥш

ҳшыҟоу злаҳдыруа –
амреиԥш ҳаанхоит
ҳанбылуа

МЦАК САГӘЫЛАЦӘАЖӘОИТ

еснагь
мцак сагәылацәажәоит
поетк дсыҧцәажәалоит
еснагь

аҭак
исҵарц сгәы саԥыслоит
саамҭахә иалысхлоит
аҭак

СЫРХААНЫМ

сақәшаҳаҭым амра
зегьы ирықәыԥхо
еиԥшны

сазыразым амшра
агәырґьа-гәала
нзыжьуа
еиԥшьны

дысҵахым ахаан ѡызас
зегьы ирнаало
ауаѡы

сырхааным
издыруеит
аамҭак исыцану
аҳәырԥы

ЗЫМԤА ЗЫМШӘАЦ

...Уи амԥа иныкәлар
ахәҭамшәа
амархәац,
адәы ишаныԥуа
иццышәу
ашьапқәа,

хаҳәык шымгәыҷуа
ахра
иаҿҟьарц,
иаҳбац ракәымшәа
иацтәи
аԥшақәа,

амрагьы шгәаҭеиуа
имԥасны
имцарц,
хабарда ибжьамзуа
ҳгәыҷра
амшынҵақәа,

мышкы зны ажәԥан
акәа
ҳҭашәарц,
ҳааизар ҳаздыруа
ҳаршаҭар
ҳаԥсҟәа,

ажәҵыс хьӡырҳәага
бзиа
ҳабарц,
амҵәыжәԥа ҳацны
насыԥҳәара
ҳцалар,

адгьыл хыҵҟьаган
уаҵәы зны
иҳамҳәарц,
ҳнеилап ҳҿеырхаҵан
зымԥа
зымшәац

ЖӘЛАРЫК ҲАКӘНЫ

Ҳабаԥқәа ирҭашәышәуа аԥша рыбжьы ахоуп ҳазхылҵыз, макьанагьы изызҳауа – адацқәа...

Ҳаҟазшәа ҳаныҟоу,
аҟама аҽеиԥш иццышәу аԥсҭазаара
аԥра шкәакәақәа ахаргылан
амшын ихызҵоз,
адгьыл иқәлоз
ҳакәны.

Иахьа аамҭа аԥша изцәаго сақәны...

Агәалашәара аамҭа иатҵәахуа асаба
алаҕырҙ анылаԥса,
ҳгәаҽы еиҭа иҳаргылараны иҟаз
амҩақәеи аханқәеи уи ала ишаҳшьыхуаз
здырхьаз,
злахьынҵада,
лахьынҵашәк зычҳаз
жәларык ҳакәны...

ИНАЛ ГЫЦБА

Диит 1994 шықәсазы, Гәдоуҭа араион, Хыҧсҭа ақыҭан. Хыҧстатәи ашкол даналга, дҭалеит ААУ афилологиатә факультет, «Аҧсуа бызшәеи алитературеи» азанаат

Ажәеинраалақәа иҩуеит 10-тәи акласс дантәаз инаркны.

ЗНЫК АУП ИАНАҨЫСУА...

Шаҟа иссирузеи ари аамҭа,
Аамҭа, алакә ацәа зыҟәну!
Шаҟа иссирузеи ари амҩа,
Ацәыкәбар какаҷ зхьыԥшу!

Арҩаш кнаҳақәа еилашьқьыруа,
Рылабжыш хланҵы икаҭәоит.
Абахә наара иқәшьқьрааua,
Наҟ аиҩхаа иҵаҭәоит...

Урҭ ирхылҵуа ахылҩа-ԥсылҩа,
Дара рзыҳәан ихьанҭахоит...
Ирымбаʒозаап уаҳа рымҩа,
Игәыҵшьаагоу ашәак рҳәоит.

Ргәыҕрақәа ԥьарак еицылоит,
Рлахьынҵамҩагьы еиԥшуп...
Инаскьацыԥхьаʒа еиԥылоит,
Амшын Еиқәа уа ирзыԥшуп.

ҲАГӘҴЫХА ЕИБАҲҲӘАП ҲАЗХАРА...

Ҳагәҵыха еибаҳҳәап ҳазхара,
Алымҳа кыдуп аҵх лашьцара,

Аеҵә амза ашәахәа рхьаршуп…
Аҭынчра иатҟәаз сыбла еиқәара,
Ҭынч ашара иазыԥшуп…
Сыԥхыӡ иалоу сыеҵә кәицуп,
Иазгәышьуеит уи сырԥхара.
Ԥхыӡла избо – еиҭа ԥхыӡуп,
Ҳагәҭыха еибаҳҳәап ҳазхара.

ИЗАКӘЫЗЕИ, МШӘАН, АРИ?!

Сшьа-сда ирҭалан сеимнадон,
Зны исыцрыхон ԥшьаала.
Жәԥангәы аеҵәа снарбон,
Аӡә дахьыҟамыз са схала.

Мрак аацәыҵԥхон иԥхашьо,
Иҵәахны иамазшәа маӡак.
Аԥсаатә шәаҳәон игәырҕьауа,
Иазхьаауазшәа аапынрак.

Хәыцрак салан, иҵаулаз,
Агәилқәа ахьысыҟәшәоз.
Исызцәыртуан цәанныра ԥшӡак,
Ҩа дунеи ссирк ахь сызгоз.

Изакәызеи, мшәан, ари…
Сгәаҵаҷ избоз алашара?!

Сҧырҧылыкьха са сымҧри,
Ҷыц ихәмарзар сыбзиабара?!

2013

***

Сгәыҕра иатҵәахуа,
Аамҭа ицәырнагоит.
Сгәыҕра иахәышәтәуа,
Аамҭа икыднаҟьоит.
Абан, икәеицеиуа,
Амза аҿышьҭнахуеит.
Сыҵх игәаҭеиуа,
Аеҵә кыднахуеит.
Зных аамҭа иалаҙо,
Аамҭа иҙырнагоит.
Ахәра имҕьаҙо,
Ихәрашәан ицәырнагоит.
Ашәақәа сзымҳәаргьы,
Сажәа аанхароуп.
Аамҭа хнымҳәыргьы,
Сгәыҕра еиқәхароуп…

САИД ҨЬАРСАЛИА

Диит 1994 шықәсазы, Гәдоуҭа араион, Лыхны ақыҭан. 2012 шықәсазы Д. И. Гәлиа ихьз зху Аҟәатәи 4-тәи абжьаратә школ далгеит. Иара уи ашықәсан дҭалеит ААУ афилологиатә факультет, ажурналистика аҟәша. Аҵара иҵоит 2-тәи акурс аҷы.

Ажәеинраалақәа рыҩра далагеит ашкол данҵаз инаркны.

***

Агәҭа ихыршәлан схәыцрақәа рымшын,
Азҵаара лара лахь исымаз.
Аҭак соуам ҳәа сыԥшын,
Сгәаҽы агәыҕра ауп иаԥшәымаз.
Сацәшәон сгәы итҵхоз аҳәара...
Дхаран лааигәара санықаз,
Схыхны саман лыхцәы шьқьыруа,
Лыблақәа – аҵх аԥштәы иаѡызаз...
Издыруада икалозар мшык,
Ҳаицәажәо ҳқалартә еиԥш?!
Даарылыскаауа дықоуп уи зықьѡык,
Зыԥхарра сыгу, иҳалалу амреиԥш.

***

Иарбан гану сзызнеиуа сыздыруамызт,
Исҳәаргьы, бҭак акәын зегьы зыбзоуроу.
Сызтәомызт, сызхәыцуамызт,
Схы иҭагьежьуаз акоуп.
Ах, шаќа саргәаќуа бдыруандаз,
Сцәанырра сгәаҵа иҭоу!
Иззымдыруа аҳәы схаҭыԥан дыќандаз,
Еиликаауан схьаа зеиԥшроу!..

***

Ишԥасҭахыз ԥхыӡцәгьак еиԥш имҩасыр,
Абзиабара исыхнагаз зегьы.
Иҵхьшәашәоу ԥша ҕәҕәак насыр,
Еимбҕьыжәаарын сгәырҩақәа.
Избан ҳәа схы азҵаара анасҵо,
Ажәҩан саҵаԥшуа снатәоит.
Угәы каумыжьын ҳәа аҳәозшәа,
Амрагьы шәахәахаак сҽанарԥхоит.

АЛХАС ҚАҢШЬ

***

Аԥша ҟәанда
ԥшьаала
иасуеит ихааны.
Са сангылоуп амҩа,
бцәаара сазыԥшны.
Ус бынсывсыр
ачча
бҽықәушәа бналацәҟәны,
Быблақәагь
гызмалрак рыхҵаны,
Ирҭахушәа урҭ срыхԥшылар
иааигәаны...
Аҵәа кәампԥа аныҟало
иҟаԥшьны,
Ҳаицаԥылап ҳанасыԥ
шаны.

***

Снышь хәыҷ са сақәтәоуп,
ашьшьыҳәа иҙсауа.
Аԥрақәа шкәакәоуп,
аарла иҵысуа.

Ихьшәашәаз уажә амза
аҵх ԥшҙа аҵәцазар,
Имгылашеи амра
ба быԥрақәа ааигәазар...

***

Сабҭаз џьыбшьазар аԥша,
Мап, сазымгеит.
Сыбҭаххазар ҷыц анша,
Гәыҕрак сыбҭеит.

Салабыршәзар аҳхыҿеа,
Бгәы бажьаҵәҟьеит.
Сахәлабыршәзар ацәқәырпа,
Быбла бжьаҵәҟьеит.

Са сырҷабҵап ҳәа ашәҟәқәа,
Баша бхәыцуеит.
Ма сыргап ҳәа сцәаҳәақәа,
Аамҭа бырҳуеит.

Гәаҕшақә усқәа сыбшалар,
Бхьаа шьҭытҵлоит.
Сара цасҳәа ес-аашар,
Быблаҷ сцәыртҵлоит.

***

Ныҳәак исзаѽызоу амшқәа,
Ихәмаруа ииасуеит уажәык.
Хәыцрак иалаҿырбо аҵхқәа,
Исхытҵуеит сакәушәа лашәык.

Исалымҳәааит аʒәы ухӣоуп ҳәа,
Санашьҭоу сеиқәзырхаша хәшәык.
Исалымҳәааит аʒәы угәы ӣшқоуп ҳәа,
Сыҽныҭзар лымш, инкыдҭан шәык.

Ианысҭахым исымамз азла,
Исхарам, салашәар ҭәыҭәык.
Схырӣшыл сара исҽызоу абла,
Ашәаӣшь саӣылашап уаҭәык.

ЕСМА ҬОДУА
1987

АГӘХЬААГАРА

О, сышьхақәа, сʒышқәа,
Зыла сгәы дуу аʒышла...
Зажәа сгәашьамху шәарҭ, –
Нарҭаа дуқәа раҳраҭ!..

Ақалақь ду аҧсҭазаара,
Схақәиҭра сзамадом ара.
Сгәы иазеиҭьуп уара уҭазаара,
Сышьха-қыҭа Тҟәарчал.

Жәҩан иаҵәара ахықәаҷы,
Уаҟа сышьҭақәа нхалоит,
Сыдәҳәыҧш шәахәа сыҽнамаданы,
Сашәақәа сыҩлоит...

ЗЕГЬ НАСЫҦУП

Ашьац-ʒаʒа унылалар,
Мрашәахәала ихьыршоу.
Шьыжь ашара уа уаҧылар,
Анцәа ила иузшоуп!..

Ажәҵыс шәала иуҧылазар,
Гәырҭьа-жәабжьуп иузҳәоу...

Амҩа хара уанылазар,
Анасыԥ азоуп узшоу.

Зегь насыԥуп, зегь насыԥуп –
Жәҩанаҷ аеҵәақәа цоуп.
Ҳамҩақәа ылхуп, ҳахьӡқәа рыцуп,
Анасыԥ ҳара ҳазшоуп!

СГӘЫ ҨЫХ ИАҴӘА БҒЬНЫ

Дунеик агәҭаны,
Сышәҭит сыҵланы.
Амахәқәа сырхьыссы,
Сырҷалт иаҵәа бҒьны.

Ԥшаласны унахалан,
Амахәқәа унрылс,
Аҵлашәҭ инагәылган,
Сгәы унахьыс.

ГӘЫЛА-ԤСЫЛА ҲАИДУП

Абырлаш саркьа иалху,
Ауахәама ҳаргылт.
Агәаҳәарақәа ирылху,
Ҳагәқәа уаҟа еиԥылт.

Аҙыхь ԥшьа илеиуа,
Ҳуахәама аԥсы аханатҵоит...
Уи атҙамцқәа рцәажәо,
Ҳаԥсқәа еиланатҵоит.

Ҳматанеиуа Анцәа ҳиашьапкуеит,
Ҳгәаҷы ацәашьқәа аркуп.
Ҳуахәама ашәахәа лаша ѡналашеит,
Гәыла-ԥсыла ҳаидуп.

САРА СБААШ СЫРГЫЛТ

Снапала, сыԥсы намадан,
Схатә бааш сыргылт...
Уи сыԥсы иаԥшәмахан,
Сдоуҳа иахылҵт.

Уахь сара сыѡналалоит
Реиҳа санбылуа,
Сгәы атҵәымҭ аналало,
Исхәышәтәуеит ара.

Сбааш ахь имѡахыҵуам
Исҵахым, зынҙак.
Сара сбааш аѡнытҵҟа,
Сыԥсы ма ицқьаз...

***

Адәахьы ашьшьыхәа
Ақәа алеира иаҿуп.
Ацәаҟәа апҵа иеисан,
Жәԥан акыдлара иаҿуп.

Сашҵа ҭбаа сынҳыԥны,
Сыццакуеит џьара,
Ацәаҟәа ахы ахьӡааку
Акәараҷҷа сазԥшуа.

Ҿыц аӡыхь еицаҳжәуеит,
Сыхәрақәагьы ҕьоуп.
Апсҭазаара азықәпара
Дырԥегьых сазыхиоуп.

САИД КӘЫҬНИА
1980

АҢСЫНТӘЫЛА АМҬӘЫЖӘҨАҚӘА

Ирҭәахит аҧҭақәа ҳамра, амрахәага,
Илашьцеит зынʒа ҳаҧсабара алакҭа.
Идауаҧшьыз ашьхақәа, ибырлашыз ага,
Ҭынч иқәыҧсычҳауан ҳтәыла ахаҭа.

Сыҧсадгьыл ахьаа сартәомызт ҧшьаала,
Аргамамызт, ҧхыʒын сымҭарсны сызмаз.
Сыҧхыʒоуп ицәырызгарц исҭаху жәала,
Мышкала зегьы ҳзы илабҿабахаз.

Аҭәаабжьқәа еихьымʒо ҳ-Аҧсадгьыл ианыҩуан,
Ҳамра мҭарсын, илашьцан, иҭәахын.
Анацәа ашәымаҭәа рҿылаҳәа инеиуан,
Ахәрашәа ажәҩан арбгартәеиҧш имчын.

Исылшом, сымчыдоуп, амчрақәа сиааиуеит,
Скарахеит, сымч ашәышықәсқәа иршәеит.
Снеиҭаҭуеит ҧхьаҟа, ҩадарак сазнеиуеит,
Сыҧсадгьыл еиқәхарцаз сымч еизсрышәшәеит.

Иаасыкәыршан арҭәаа иасуан ахымҩас,
Сыҧсадгьыл ажьыҧшқа шьаҟыʒаҟла ишәын.
Агәеисырҭа гәнаҳала икыдҭан цәҟьарас,
Абраскьыл иҭәаабжь жәҩан инашьҭын.

Саԥхьаҟа мрагылара амца қьоуқьадхан,
Архнышьнақәа амцабз рыцрас ибылуан.
Арԥарцәа еиҷамсқәа рыԥсадгьыл ианықәуан,
Рқәыԥшрақәа еицакхьоу мышкала ишлауан.

Имицгьы рдунеи ԥыххаан жәҩангәыла,
Ахрақәа еиҟәжәартә илеиуаз лаҕырҙын.
Сымчыдан, сымчыдан усҟан зегь рыла,
Аха сгәатцаҷ гәыҕрак ҭәахын.

Сыԥхыҙгьы еиҳа-еиҳа еилаҳанто салан,
Сылахьгьы сҙатәуан, сиҳәон Анцәа.
Аҭәаабжьқәа еихьымҙо ҳаԥсадгьыл ианыҩуан,
Цәҟьарас ҳтәыла ҟартцеит ҳаҕацәа.

Саԥхьаҟа снеиҭаԥон, сышьҭахьҟа ак сыхон,
Аҷыкәашеиԥш гәнаҳа ҕәҕәала сшьаҳан.
Ҷазныкгьы шьаҷак ҷа ҙиаск снаҷеԥынгылон,
Аҙиас лаҕырҙын, ацҳагь ҭаԥҭәан.

Ус, гәахәарак сцәа-сжьы ианырит,
Мчык насыҭаст, сышьҭхыст хьшьыцбатцас.
Мраҭашәарахьтә бжьык ажәҩан ианыҩит,
Сызԥахуаз ашахагь ааимҟьеит цахатцас.

Уи аныԥҭәа сара сзыҳәан хақәиҭран,
Сымчқәа неизызган, сыҳәҳәеит: «Саҭанеи!»

Убасҟан азқьышықәсҟәа лықәра нарҭысхьан,
Сыбжьы лдоуҳа аҟынӡа имнаӡеи.

Ашьыжь ашамҭаз шә-уасак лырҟәыдит,
Ашәҵла ныҵахҵәа дардгәык лцәит.
Адыххәа даҽасуан, аҟьеѡхәа дысуан,
Дгьыли жәѡани мацәысуа идыдуан.

Амра аҭашәамҭаз иаҽылхт асырҭы,
Лырԥарцәа ашәѡык рыматәа сны.
Аԥсны абаагәарақәарҽ арашьқәа ҭаҳәуан,
Алагама ҕәра рхаршәны Ҟәыбина иргауан.

Еиҳаб-еиҵбыла инҽыжәлеит ишрыхәҭаз,
Амѡалакьҭа ианылеит Аԥсныҟа иаагаз.
Аӡә дрыгмызт, хьыӡрацара иаауан,
Изхылҵыз ашьацқьа – ада еиқәдырхауан.

Ажәѡан лагошәа аҟамчышьҭыбжь гон,
Арашьқәа рыхьтәы шьацәа мацәысха илашон.
Иаахыҵит Аԥсынтәыла ашьхақәа, абра,
Ерцахә, Марыхә, Ԥанаѡ, Санчара.

Саҟара сыцлеит, сдауаԥшьхеит мышкала,
Аццышә иаѡызахеит сҟама ахаҭа.
Сбираҟ саҵагылт, сжәылеит гәыҕәҕәала,
Урҭ ргәыжәлаҵәҟьа соуит схаҭа.

Сҽынасхеит сыԥсадгьыл агәеисырҭа ахьцәҟьараз,
Анацәа шәыматәала игәаҟуа иахьгәырԥоз.
Арԥарцәа еиҿамсқәа амца иахьалаз,
Зыԥсадгьыл ианықәны ашьоура назыӡоз.

Ҳтәыла ашәшьы ахытцит ԥшьаала,
Уԥшишь, икаххаа ҳамра ааԥшит.
Сасрыҟәа ихиаала инаишьҭыз ихҿала,
Иқәылаз игәаҭа уиала иҭаԥҿеит.

Иқәылаз дабаҟоу, амца ицрасуан,
Аԥьныш ишҳам аҿҿаҳәа ибылуан.
Ҳныхақәа рымчра адоуҳа даԥахуан,
Ҳԥьанаҭ абаҳча ашәаԥшь ҭаԥхауан.

Ианша урҭгьы ашьхақәа ирхытцит,
Сатәанеи Гәашьа урҭ дырзыԥшуан.
Хьыӡрагарантә инеиз ажәԥан кыдырхит,
Ишьашуаз, иӡышуаз рылахь ҭаԥҵәан….

Аԥсҳацәа ианраҳа иаразнак еицгәыргьеит,
Рԥымаабжьы адунеи иахытцәо игауан.
Абраскьылгьы дреихырхәеит, аҳаԥы даатытцит,
Медеиа хаз лыхьтәы уасцәа лыман даауан.

Рышьтыбжь кыраамҭа ашьхақәа ирныԥуан,
Ррашьқәа абжьыцәгьа рхылҵуан иахьцоз.

Рыхьтәы шьацәа жәԥан ырмацәысуа инеиуан,
Адгьылаҿ рымԥакәа цәгәыхаан иахьынхоз.

Сыԥхыʒгьы аҭҳарцәхәа салҵит абриала,
Ҳбираҟ шьҭхысны жәԥан иазцауан.
Ашәышықәсҟәа ирылҵны иаагоу ҳбызшәала,
Ахьхьа-хьхьаҳәа ҳажәлар ирҳәон, иазгәышьуан.

Умҵәыжәԥакәа хиала ишьҭухт, Аԥсынтәыла,
Ужәԥан хақәиҭра-хьыԥшымран иқәҵоуп.
Ужәлар, зыԥсы ухҭнызҵоз, ртәыла,
Наунагʒа уаԥшәымоуп, удыруп, унцәоуп.

2008

***

Ажәԥан агәашәқәа ахьаатыз агәарԥаҿ,
Амацәыс сгәаҵаҿ ашьҭа аннаҵеит.
Ҽа мроуп, ҽа ҳауоуп уи аҳраҿ,
Сцәа-сжьы инахькьысны ҽа ԥсык сханаҵеит.

Иҭысхит бсахьа иссиру абаҳчаҿ,
Маʒала ашәҭыш аҿыхрагь сахьʒеит.
Санылбааua еиҭасҳарц сахьықәынхо адгьылаҿ,
Бымра ашәахәахаа сгәаҵа иҭаԥхеит...

2011

***

Ашацкыраз уа амра ҽыхеит,
Ацәыкәбарҟәа ахьы шәахәа рхьыкәкәеит.
Уахынлатәи схәыцра ҽынлагь исыцлеит,
Ашьҭа ахылара сҽазыскырц сыʒбеит.

***

Аԥсҭазаареи аамҭеи ҟамала исеисон,
Лассы сгәыҕра арахәыцкәа хыҵәҵәан.
Сзыкәгәыҕуаз абаашкәа ԥыххаа иканажьлон,
Аха схьамҵит, сымч еизсыршәшәан.

Еиҽаҳакшон ҳҟамакәа, аццышә рхылҵуан,
Агәаҕь сиҭеит Анцәа иоумашәа.
Хыхьчагас амра ацыԥхькәа саарыхан, –
Сызнысхьаз ахҭысқәагь шанхеит насҵхашәа.

2013

ҶЬАМБУЛ ИНҶЬГИА
1986

***

Икаҧсоит жәҩантәыла абаҳчаҟынтәи еҵәақәак,
Ҭагалан аҵла ирҿыҵышәшәо абыҕьқәа реиҧш.
Аҧсҭазаара агьама инаҿыхәаз алушәак –
Ианышәагәышьоит аҵыхәтәаны урҭ рҧеиҧш.

***

Амра иабылуа иахьышьҭоу асы,
Аччаҧшь аҿықәуп – ишахыҵуагь аҧсы...
Иҷьасшьеит избаз... Сазнархәыцуан акы:
«Ацәыкәбарқәа аркәашоит – ишымҩасуагь бзанҵы».

***

Ааибышьак рымам ацәгьеи абзиеи – еибашьуеит,
Ауаҩы дзаҵәуп рыбжьара, дагьымчыдоуп...
Изыхҭыгәлаз зааҧсара – адунеи гәынқьуеит,
Згәы кыдгылаз ажәҩан иаҭынхазгьы ҿымҭроуп.

***

Иҿалаз ашәҭ аҧшӡара ахаршҭны
Инаскьароуп – игәылнаршәарц ашәыр,
Ашәыргьы анаҩс агәаҕь ахшароуп,
Агәаҕьаҿ иаанхарцаз – ашәҭ, ашәыр.

***

Ауаҩы игәы – дунеи дук ашҭа
Агәыҕрақәа ахьҿыцәо, ҭынч иахьпытуа.
Агәырҕьареи ахьааи зҭало, изҭытцуа...
Атцыхәтәан – цәашьушәа, ҿымҭ ибылуа.

***

Ирыбжьалеит аимак агәили арашәҭи,
Реиҳа иԥшзоу арбан? Еилдыргароуп уи...
Егьа еисыргьы ирзеилкаауам ихадоу акы –
Лахьынтцак еиҩыршахьан ианышәҭы инаркны.

***

Аамҭа ашҭаҿ хәыцрашәк деимаркын,
Ауаҩы дгәаҭеиуа амши атцхи дрыбжьоуп...
О аҩыза! Баша ухы умыргәаҟын,
Аԥсҭазаара атцакы – маҙала ихырҷоуп.

***

Иахарои амра, зымҭцәыжәҩаԥшьақәа еитцызхыз,
Аҙаҙа икаршәу – уи аԥхарра иахәхозар?
Ҳамҭакы иҿырбарцаз ажәҩан ишкыдыз,
Ахаҭа ибылуа амшын акәа иҭашәозар?

***

Изадуи ахара аамҭа игәрымуа,
Арҩаш цәыкәбарқәа амшын акәа иазцозар?
Изгәырҩаҳгои ҳарҵгьы ҳашықәсқәа ихнымҳәуа,
Иҳаҩсыз ахҭысқәа аццышә рҭынхозар?

***

Ахьхьа ахылҵуа акәараҷҷа неиуан,
Аʒын-қәа иҵыԥрааз ааԥын ҿырбон.
Нырцәи-аарцәи ҩ-шәҭык рылаԥшқәа еинуруан,
Ирыбжьалоз абзиабара – пытҟәырҵас инхон.

***

Ҳақәшаҳаҭҩы аԥсҭазаара ихәыцуан...
Абзиабара ранеишьон, ԥсы зхоу еиԥырҵларц...
Амчымхара иахылҵуа ахьаа рзынижьуан,
Иҷаԥхьа ишымчыдақәоу зны-зынла ирнырларц.

***

Ахдырра ахьыԥшәымоу – абыз тәитәыхуп.
Агәыҷра ду ахьыҟоу – ачҳара ииуеит.
Агәеибакра иҳанашьоу ахы ианақәиҵу –
Имыцхәхаз аламыс ҿымҭ игәынқьуеит.

***

Аԥсҭазаареи аамҭеи гәынҷыхьк рыбжьалеит,
Ирзеилыргом рыуа шьарда зылшо...
Урҭ реимак иаркараз ԥсы зхоу ирныруеит –
Аԥсҭазаара игәылнаршәо аамҭа ишахәхо.

***

Еихәаԥшуеит... Ирныруеит ишҭынчым рыгәқәа...
Аԥсҭазаара кәаруа ҷымҭ инаскьоит...
Анасыԥ – иахьырзымгәаҕьыз ҩ-ажәак рҳәара –
Гәил ҟаԥшьык аԥшҙареиԥш ҭынч инеиԥхьбоит.

***

Абзиабара агьама, о ишԥахааy!
Аханатә иҳанаршьеит иссирны ишаны...
Аха... Агәыҕра амҭәыжәҩақәа ҩаԥхьа ианҷыблааy,
Агәырҩеи ахьааи изрыцәцома агәы?

***

Апытҟәыр хәыҷ шыԥхыҙуаз
иазгәамҭаҙакәа,
Игәылнаршәаз ашәҭыц –
ччаԥшьны иаҷықәлеит.

АБЗАГӘ АҨАЛҒЬБА
1992

***

Ауаҩы инахысгьы ауаҩра –
Амрабла иацны иаанартхьеит,
Ашәҭқәагь ирылан ишәҭхьеит.
Ауаҩы инахысгьы ауаҩра –
Атҵлақәа ирылан ирызҳахьеит,
Арҩашқәа ирыцны исаҳахьеит...

Ауаҩы инахысгьы ауаҩра –
Аԥсаатә иныҟәырго збахьеит,
Ажәҩан иалсуа иҿеырбахьеит.
Ауаҩы инахысгьы ауаҩра –
Ари аԥсабараҟны иҟалахьеит,
Уи дазхьамԥшкәагь дцахьеит...

2013

***

Иарбан сгәырҩа сылзыршәшәо?
Сыԥсы рызҿымхҙеит шәҭқәак.
Бшьана кәаԥқәа сгәалазыршәо,
Ажәҩан ихуп ԥсҭҳәа хәыҷқәак...

Иарбан схәыцрақәа рықәҿызҭуа?
Адгьыл дырҭәуеит сгәырҩақәа.
Наҙаҙа бшьанақәа схазмыршҭуа,
Бҵәыуашәа ирҿышәшәоит ақәа...

2013

ААМҬА – АУАДАҚӘА...

Аамҭа – ауадақәа срыбжьоуп,
Ашәҭқәа аасыртуеит иаркыз.
Уадак исцәыѡнахаз сыбжьоуп,
Фымцалашаран иасыркыз...

Сармабла хьаауп,
Сарҕьабла разуп,
Сыблақәа ирбо хаз-хазуп...

Уадак ашәҭ афѡыхаа ѡноуп,
Аҧенцьыраҿ ааҧынра ҧшуп.
Ари жәѡани-дгьыли рыѡноуп,
Наʒаʒа шәымҭак иахьыҧшуп...

Сармабла хьаауп,
Сарҕьабла разуп,
Аамҭа – ауадақәарҿ ссасуп...

2013

АШӘҬИ АЕҬӘЕИ...

Ихароу аргамеи амаʒеи,
Уаха ргәыҕрақәа ҧшьоуп.
Аеҭәа ҧхеи ашәҭ ҧшʒеи,
Абзиабара ҧха рыбжьоуп...

Ашәҭ еҵәахарц аҭаххеит,
Аеҵәа – адгьылаҷ ишәҭырц.
Рыѡбагьы мѡак рзынхеит,
Рынасыԥ амѡақәа аатырц...

Аеҵәа дәықәлеит хланҵы,
Ашәҭгьы ѡаҵхахеит лассы.
Зегьы иеиқәымшәоз бзанҵы,
Амѡахь еилаҵәарц рыԥсы...

2013

АҚӘА ИАЛХУ АѠНЫ...

Гәыҕрала ҳаблақәа хѡаны,
Ажәѡан – дгьылны, адгьыл –
Жәѡанны,
Ҳаѡнан ақәа иалху аѡны...

Игәыкуан ашәҭқәа рхаҷы,
Ргәыбылра шәҭуан ҳаѡнаҷы,
Уаѡ иахьизымбо ахәаҷы...

Гәыҕрала ҳаблақәа хѡаны,
Аразҟы – насыԥны, анасыԥ –
Ҳаԥсыԥны,
Ҳаѡнан ақәа иалху аѡны...

Иҟаломызт хьаак ахабар,
Ҳаѡны иаҵынхаз ацәыкәбар,
Ҳнапы ишыҟәбоз ҳамбар…

2013

АМРА АСАХЬА…

Амшын анапыҧшқа иануп,
Амра асахьа амшын ихуп…

Ацәқәырҧақәа, згәы ҧымҵәо,
Амра асахьа дырҵысуеит.
Аҧра зымшынмѡа нымҵәо,
Уи асахьаҟны иааҧшуеит…

Амра сацәыʒуам, инҵашәом,
Саҧылар абылра сацәшәом…

Еиҳау ҟалом сгәы зытҟәара,
Амра асахьа амшын ихуп.
Схылоит амшынахь ныҟәара,
Амра аҧсҭазаашьа сҭахуп.

2013

КАРОЛИНА БЫҨӘБА

Диит 1986 шықәсазы, Очамчыра араион, Пақәашь ақыҭан. 1991 шықәсазы дҭалоит Кь.Чачхалиа ихьӡ зху Пақәашьтәи абжьаратә школ № 2. 1997 шықәсазы диасуеит Уарчатәи абжьаратә школ ашҟа. 2003 шықәсазы дҭалоит Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет, афилологиатә факультет, аҧсуа бызшәеи алитературеи рзанаат, латәарадатәи аҟәша. Уи қәҿиарала ихыркәшаны дҭалоит аспирантура, алитератураҭцаара азанаат. Уи аҵарашықәс далгоит 2012 шықәсазы.

Ҳазҭагылоу аамҭазы аус луеит Д. И. Гәлиа ихьӡ зху Аҧсуа ҭцаарадырратә институт аредакциа аҟәшаҿы.

***

Аԥсадгьыл азы уи афырхаҵа дықәԥон,
Зыхьушәа уи аҕа ишьарҽаш даҳәон.
Иԥсадгьыл азыҳәа иҵихуан иԥсы,
Аиааира даԥылон, дахьʒарцаз лассы.

Икыдыз уи аеҵәа жәҽанаҷ ҷьара,
Гәыҕрак инаҵон, измаз аҷҳәара.
Цәашьҵас иара итәылаҷын абылра,
Ашьхақәа ирцәыцәгьан рхьаа ахәаҷера.

О, уи афырхаҵа игәаҕьра цәгьан,
Дзықәгылаз адгьыл иа изы илахьынҵан.
Ишьҭахьҟа инижьыз имҽақәа акуан,
Иаԥхьаҟа шә-хәыцрак былуан.

Абарҵқәа дыриааины, аҕа дҭарханы,
Ахақәиҵра даԥылоит иԥсы ахҭынҵаны.
Аиашара, агәымшәара аиааира агеит,
Иԥсадгьыл наунагʒа ахьыԥшымра азааигеит.

2013

СҼЫЗА

Иахьа издыруеит, сара сҽыза,
Уара уда сышзаҵәу.

Иаасыртуа сышәҟәы абҕьыцқәа,
Уажәа ахьалам ишҭацәу.

Са сыгәҭыха уцеиѡысшоит,
Цҳак узхыстцоит, ԥхьа узго.
Умѡа сныхҳәоит, уа усныхҳәоит,
Разҟык устоит, зыгәра уго.

Санрызгәаҟуа дгьыли жәѡани,
Сышьҭа ухылан сыԥшаала.
Шоурацәгьаказ уа уанҽажәкуа,
Сара ҙыхьцас сыҭтала.

2013

***

Исзақәым хашҭрак уи амш,
Еимгеимцарак уанызбаз уара.
Исхашҭуам урҭ ублақәа, схызхыз,
Гәыҕрала иҭәыз ираҙа.

Уи амш ҳа ҳзыҳәа инасыԥын,
Насыԥын, уи жәѡанахь ҳазгоз.
Ѡ-ԥстазаарак, ѡ-гәыҕрак еилаҭәон,
Еилаҭәон, ѡ-мцабызк иаҳзакхьаз.

Маҙа, маҙа уи амѡа ҳаицықәуп,
Зны сушьҭоуп, зны усышьҭоуп уҽҙа.

Насыԥк, лахьынҵак ауп иеицаҳшо,
Аха ҽымҵроуп ҳагәҭыха збылуа.

2013

***

Аҵхлашә иахәаҷуан аҭынчра,
Ҷытбжьык гомызт ара.
Амзагь аҷаҵәахт иабаҡоу,
Иазыԥшын ҭынч ашара.

Уи гәаҡрақәак аман иазымҳәоз,
Игәжәажәон ари аҵх уаха.
Урҭ схәыцрақәа рымаӡа здыруаз,
Аеҵәақәа аҽын абылра.

Гәҭынчымрак сгәаҵаҽ инрыжьуан,
Исыцралон сыѡнытҵҟа былуа.
Схьаақәа ҷа хьаақәак рыцлон,
О, ишомызт уи аҵх лашьца.

2013

***

Исаѡсыз амш уажәшьҭа сазхьуам,
Иснаҭаз гәыԓрак ҭоурыхк иазынхап.
Сашьҭаӡам ҳамҵак, мап, сазыԥшӡам,
Сызқәылаз амѡа сахьнанаго збап.

Аиаша, ахәахәа сыхшыԝ азсырхап,
Аԥсҭазаара агәашәқәа ахьаатуа збап.
Саҽалап ԝадарак, храцәгьак сазцап,
Исзыԥшаар сышнеиуа, мԝахәасҭак сыԥшаап.

2013

***

Иахьа иссируп ари амш,
Избан акалашәа изгәыку?
Иҳәа излеиԥшым иацы инсыжьыз,
Иҳәа сыгәҭыхақәа зызку.

Дарбан уи иахьа изырҿыхаз,
Дарбан сымԝақәа аазыртуа?!
Закә мроузеи, нас, иабаҟаз,
Уи иахьада исымбауа?!

2013

***

Абар, иамамкәа ааихсыҕьшьак,
Ақәа ссиршәа иҿеырбон.
Урҭ илеиуаз ақәарыцқәа,
Сара сгәаҵаҿ инкабон.

Иахьа издыруеит урҭ зыргәамҵуаз,
Дара рымаӡа зызкыз.

Иахьа издыруеит ԥхаррак шрыҵаз,
Дара урҭ – ажәақәа имыцхәыз.

Ақәарыцқәа, ақәарыцқәа,
Уажәшьҭа рышьҭагьы убарым.
Ақәарыцқәа, ақәарыцқәа,
Ҽазны исеижьаны ицарым.

2013

***

Зны сыԥан са схала, ашьшьыҳәа,
Исымамызт хьаак, гәырҩак.
Снеиуан гәкаҳа ԥамҵакәа,
Исыман сызҵаарақәа рҭак.

Аха урҭ амшқәа мҩасит,
Иагеит исызгәамҭакәа аамҭак.
Ицеит схәыҷрашықәсқәа, ибжьаӡит.
Иаацәыртцит саԥхьа ӡбатәқәак.

2013

***

Иалаҳхит мҩак, иахьарнахыс ҳаицуп,
Уи амҩа – уареи сареи анцәа иаҳзишаз разԥуп.
Ублақәа рытцан сыпсҭазаара збоит,
Сааигәа уаныԥам сҭынчым – сгәырҩоит.

Иахьа аԥсҭазаара мроушәа исзыԥхеит,
Исзымдыруаз ажәақәа сгәаҭа дырԥхеит.
Мҭәыжәԥада жәԥанахь исылшоит сыԥрырц,
Аеҭәа кыдԥаан унапы иасыркырц.

2012

***

Исыздыруам, хьаак цәырҧит,
Даҽа гәҭыхоуп сызгауа.
Схәыцрақәа зегь рԥашха ихыҧит,
Қәыԥшра шоуроуп сызбылуа.

Исыздыруам мԥас сызныло,
Иарбан еиҧьхара иаҳа.
Сыгәгьы ҭынчым иҵамгыло,
Зылбаақьароуп сзытҟәауа.

Зиаск сырит, мԥак саныҧит,
Гәҭыхак нсыжьит наҟ хара.
Мшынк сынҵалеит, шьхак саҷалеит,
Ҷыц мԥахәасҵақәак ԥшаауа.

Мцак сыцралеит, ԥшак насхьысит,
Шәахәак сҷахәмарит сжьауа.
Сгәы самеижьеит, сқәыԥшра сиааит,
Уа уҷы сыҟоуп, сеиқәырха!

***

Аԥсҭазаара исанаҳәон усҟан ажәак,
Исыздыруам исыхьыз исыман гәырҩак.
Схәыцрақәа дрылан уи арԥыс ԥшаҵас,
Аԥсҭазаара сеижьон, иснаҭон уи вбас.

Фырҭынҵас сыҩнытцҟа акы сеимнадон,
Нас ԥшаласшәа саашьҭпаан ҿеа дунеикахь сагон.
Араҟа иҭынчран, ашәҭқәа рацәан,
Аԥсҭазаара амца ахы еибанаркуан.

Уи арԥыс уажәы-уажә дааскьон,
Иссиру, исымбац мҩакахь сигон.
Уи амҩа ҳзанылар, нас зегь ҙбан,
Аха, ари амҩа рахәыц пала иган.

Гәырҩак цәқәырԥошәа сыҩнытцҟа еимнадеит,
Аха иаразнак уи амцабз сыхҟьеит.
Абар уи арԥыс, са сыззыԥшыз,
Иблақәа сыдхалт, гәыҕрала иҭәыз.

Инапы даахеит, сара исиркырц,
Ҳаныларц уи амҩа-па, ҳара иҳазкыз.
Аха убри аамҭаз, иаҳзиузшәа аҙә цас,
Ипҵәеит арахәыц-па, ҳаԥсҭазаара згаз.

Уи аԥшагьы, са сышьҭыхны сызгоз,
Ԥшьаала иныҵабеит, зышьҭа сымбоз.

Имцақьоуқьадха акәиц исыҕраз,
Нҷыцәааит иаразнак, сылаҕырʒ збаз.

Аԥсҭазаара араҟа агәашәқәа асыркит,
Са сзыхҳаан наʒаʒа уи амҩа ҭацәит.
Иахьарнахыс сыҟаз схала, саʒәны,
Ҽаʒә усгьы изалгом амҩахәасҭа сгәаҟны.

САИДА ҲАҷЬЫМ

АЗЫНИ ААҨЫНИ РЕИЛЫҬЫМҬАЗ

Дарбаныз адунеи аҽы абыржәы,лыбла ихымлакәа, мѡахәасҭа-маҙала зылаҕырҙ згәахьы ицоз дзырҭынчша ажәа зҳәашаз?.. Дарбаныз, иара ида?..

Аҙынҵааршәыраха амцашоура здаҟәа ашьа рҭанарбоз...

Лшьапы лыҵатҵан асҟам дахьныкәтәаз (лхәыҷра иалылгаз аҟазшьа), шаҟа аамҭа цаз здырхуада, лшьапы лара илтәымызшәа идысхьан...

Каҵәарак дыкәгылан длакѡакуа, аҙыни ааҧыни реилыҵымҭаз аҧхарра агәрагара иаҧсоу иаҧсаму ззымдыруа аҳәасаҵлеиҧш...

Иахьа ҙынран...

Иахьа иҽыцыз шыкәсын...

Ахыҧхьаҙара зхәыцызи, нас уи агәра згази рзы...

Ауаѡы цәаныррада дзымшаз Анцәа дизгәааны, лнапсыргәыҵала лыблакәа хѡаны дтәан аҭыҧҳа, иацтәи ахәыҷы...

Зегь реиҳа ихааны ллымҳа иҵаѡуаз, зегь реиҳа иҩәгәаны дызхәуаз абжьы гәхьааго итәаз лхәыцракәа ашьхараҽы амѡахәасҭа иацәыхҟьаз ирѡызан, еикәҽырҭуан, аха изеибаҧшаауамызт.

Ааигәа зны, ишьацәхныслаз аʒɣаб уаɷыс дсыɳхьаʒом зҳәоз аҭыɳҳа...

«Аʒәы итәы баламцәажәан...» – лан лажәақәа аалгәалашәеит.

Аҭлагьы аɷара ианалаго, махәҭак акәзаап иалɷааyа...

АСДУ ЗНЫК АКӘЗАМ ИАНАУЫ...

(Д. Гәлиа изхәыцра...)

Маҟҿаҳәара асы дылагылан шеишықәса, аха ашьа иҟанамҭо иҟои?!. Асгьы арʒыҭуеит, ашьа зырныҟәо агәаҭәоуп умҳәозар...

Аʒә дызнымсыцыз, аха ишымɷаз гәынхәҭысҭала еилукаартә иҟаз амɷа данылан дцон, далсны дцон, ишьҭагьы анылон...

Цәашьык зыɷны амырлашоз, ақыҭа агәҭаны дадырсызшәа дгылан... Дыззеилымкаауаз шырацәаз идыруан, ишырацәахоз идыруан, деилызкаашаз рыгәра игон...

Уаҭәы ишараны иҟан... Уаҭәы ииуан амш... Уаҭәы иɳсуан аҭх, ацәеи аɳхыʒи реиуа ззалымхуаз, дхәыцуанаҭы руак ицәцон...

Уи еиɣьзаргьы здыруадаз...

Амра иацҭашәаз аɳсы Ҳазшаз иахь ианынаʒа, аʒә дҭааит:

– Дыҧсу дыҧсыҵәҟьоу?

– Дыҧсит, – рҳәеит...

– Ӌьанаҭ гыларҭас иоуааит...

Еилаҽеиласуа иццакуаз амш аҧхьа игылан инеиуаз «Рхаҵкы ақалақьуаа» дрылаҧшуан аʒәы дшанханы...

Иара иакәʒамызт...

Ихаҭагьы ибон иара шиакәмыз... Ӌьоукгьы ирбон иара шиакәмыз, аха иара иакәзар акәын, ус ирҭаххеит...

Дааҟәымҵʒакәа дадгьежьылон, уахгьы-ҽынгьы, зегьы ззеиҧшыз аʒәы иҽыра иҵәаҕәон...

Аҳҭнықалақь агәҭа игылан Дырмит Гәлиа ибаҟа...

СЫҦСЫҚӘРА

Ҳауадароуп...

Ашәаҧыӌьаҧ рыбҕьы инарыҵасыша аҳауа сцәыбналеит, уара уахь еихеит. Сшухыбаауа дырны, иуваҽырбоит, иувахәмаруеит...

Убжьы – гәеисыбжьхеит, адунеи алаҧш ӌьбара амаахарц сыҽныҵҟа иҭаҵәахуп.

Жәҽанынтә илбаарышьҭыз ахьтәы гара ианиаалоуп ҳанасыҧ... Уареи сареи ҳазбаз, аха «Ҳара» иаҳхьымʒаз ҳабацәа уи агара рыхьчоит, здоуҳа кәалʒны иаҳшәу ҳанацәа иара дырҵысуеит...

Аҭауадцәа ршьа иалымҭыз аҳкәажәк леиԥш снапы уҽенадукылоит…

Аԥсабара ҳаибабарц анаҭахха аҽены, аҩсҭаа илацәа хҩан…

Убара иахыццакуа, сухʒыʒааны сшәоит…

Амш аҳамҭа…

Аҭх аҭынчра…

Ашықәсқәа рыхаара…

Ҳазшаз имаалықь – ужәҩа сыҽеныҭаскуеит…

АԤСААТӘ РААМҬА

Аибашьҩы Валера Делба игәалашәара иазкуп

Аиха ахьанҭара иацлабуаз аԥсҭазаара капангак иақәгылан.

Зшәақь мазеины абна илаз ашәарыцаҩ ихыԥрааруаз аԥсаатә ирдыруан аимгеимцара захьʒыз. Уи адырра мҭәыжәҩаны аҳауа еиҩнаҭәон. Хыхь шаҳатра иуан Злыԥха ҳаура. Ииʒбашаз иʒбахьазшәа, илаԥш хьшәашәан… Напыла анышә зфоз ан лҿаҭахьа ашьҭахь – ԥшран, зыԥшран, гәыгран, ҽырҷәҷәаран, гәрагаран…

Иацы ииз изы – цәаҭаʒыʒаран…

Уаҭәы иишаз изы – гәаҧьран…

Зыбла ҭраа агәашә иазыԥшуаз ачараҳәа игашаз бжьык лгәылалахьан… Уаҭә иаашар ихәлаʒомызт, асаатқәа гьырак рыцраҳәан, еиҭаҭʒомызт. Аԥсҭа-

заара зегьы ԥшран: ажәылара иазыԥшызи ижәылоз изыԥшызи рзы...

Зыжәԝан – зхыбраз, зыдгьыл – зиараз, дара жәԝани дгьыли рхы ахьеидыркыло аҭыԥ еиԥш ицәыхаран иԝны. Мԝас ибжьазгьы чҳаран, шьаҿала узынаӡомызт. Ахаҵа иаамҭан. Иԥыруа аԥсаатә ираамҭан.

Аԝнатә ԥсаатәқәагьы ирычҳашаз рычҳауан. Рҵакыра рымҵәыжәԝақәа иргәылакны ана-ара ицәыҵатәан ҟәарҭқәак. Абжьааԥны иҵчаа иҟаз ргәышԥқәа мачк идахьан. Млагараҵәҟьамызт, аха чгьахьаран...

Ааԥсаран... Гәышԥыла ахы иагәыдлоз изы ааԥсаран, аха ианамузозгьы, зцәаныррақәа аҳәызба аԥынҵеиԥш иҵархахьаз рлакҵа дышҭаԥшуаз акәын дышхьаҵуаз, ихьаҵра шаамҭанытәу дирдырырц, зызқәа икыдзырԥшылаша шрылам еилыркаарц.

Гәхьаагаран...

Абзиабара кәалӡны зцәа иадыз – дыхьчан. Ахы амч зыкәхоз ацәеижь акәын, уи еиҳаз акы ақәаӡеиԥш игәыҳәны иҟаз адгьыл иажәуан. Иара иатәыз – иара иагон...

Згәеисра зыԥсадгьыл аԥсыԥ иахьагьы илазгаԝазго уаҵә ииуа игәра игон... Дыззеибашьыша шыҟаз идыруан...

Уаҵә иишаз ҳәа зыгәра игоз иахьа Анцәа диҳәон: «Ҳазшаз, иугәаумырԥхан, аха, ҳакәшәаӡаргьы, сыззеибашьыша мыӡуандаз...»

ДМИТРИ ГАБЕЛИА

АДУНЕИ АҲӘАТӘХАМҬА

Адгьыли ажәҩани иргәалашәоит зегьы,
Дырдыруеит адунеи аҳәатәхамӷагьы...

Зымҵәыжәҩақәа еизҳаз ажәҵыс ҧшқа аҽырҧагьаны аҭра ишхыҧраауа еиҧш, сгәы ҭгәырҕьаауеит, аҭра иҭагылом иахьа аашазар. Сзыхшаз сан, сызҵаҧшуа ажәҩан, ацха исзаҩызоу аҳауа, сшьапы ахьсыргыло – зегьы ҽыцуп. Ҽыцбароуп сызҽу иахьантәарак.

Икараха, аҩнынӡа ҳнеины ҳаҧсы еиҭаҳкында ҳәа иццакы-ццакуа, инеилыс-ааилысуа ақалақь ауааҧсыра сангәарҭалак, иааҭгыланы исзыҧшуеит. Уимоу, хәылҧыеҵәа заанаҵы аҭыҧ аанкыланы салацәҟәра иаҽуп.

Ҳәаа змаӡам агәырҕьара схы-сҽы иқәнаҵо алахҽыхра сзыҵәахӡом, иагьысҵәахӡом. Избанзар, зегьы ирдыруазарц сҭахуп иахьа ашарҧазы ишсауз сгәы зырласыз, саҟара сыцызҵаз, насыҧла иҭәу – асалам шәҟәы.

Ан аԥьа лбеит, иснықәбаалома шаҟа хәыцра бзиеи, гәыгра лашеи сзаанагаз сгәы хытхытуа сыззыԥшыз, изныкымкәа сзыԥхьаз, сеиҭазыԥхьаз, шәынтә сыззыгьежьыз, сгәазхара исзымбо сысалам шәҟәы. Уи иаҳәоит: «Сызлалагара сыздыруам… Ишԥеижьагоу ауаҩы илахьынҵа?.. Шьыжьык уанааԥш иубеит аччара уԥсы шарцәыцәыз, угәгьы шарҕарыз, аха ухықәкы уацәхьамҵит, уччаԥшьгьы хьамҵит. Иугәалашәома, ԥасатәи асалам шәҟәаҷы иуҩуан – саазқәылаз ауаҩы иччаԥшь саҳаҙом, уи акыркырҳәа аччара даҟәытхьеит ҳәа? Узусҭада, нас, уара, уаҩ данымыччо уччартә, узырччо мҳәаҙо? Иуҵазҳәада, иуабжьызгада ус ахәҭоуп ҳәа?.. Ауаҩи ауаҩи анеиҷаччо адунеи шышәҭуа – Ашаҩы Имаҙа заанаҵы уара иҵухыртә алшареи азини узҭада, насгьы иузалоузеи уи феидас?.. Ауаҩы – уара угәнаҳауп! Уаагылазар иҟауҵогьы гәнаҳароуп. Уи уаниуаз ашьанеиԥш иуциз акоуп! Иацы узықәгылаз ашьаци, ихушьааз абнеи мыччоз ԥьушьома… Иахьа уара уччоит… Иахьа урҭ уҷаччаргьы уҭахуп. Зынаԥшышьа хьшәашәахахьоу ахымхәа уажәшьҭа дыччараны дыҟаҙам, уажәшьҭа дышзымыччо еиԥш агәымхагьы… Уара уччоит… Мраҭашәара ҭынчрам, Мрагылара аибашьра еиқәтәом, аччаха рымаҙам, уара уччоит… Уажәшьҭа аччара адунеи еиқәнархап ҳәа угәыҕуама, ауаатәыҩса уи шырҭахым умбаҙеи?… Мап, уара улаҳәит, умлагеит, ухәарҷехеит ушыччоз. Угәы иҭааз,

Ашаѡгьы дурччарц уҭахызма?.. Ааи, уи ирччара улшеит уара, аха иуасҳәарц сҭахуп ушахьирхәуа. Иажәа унысҵоит уажәшьҭа ахымхәагьы агәымхагьы, Мрагыларагьы Мраҭашәарагьы, урҭ рыбжьарагьы рлахьынҵа уара ишуду, адунеи аршәҭра уара ишууалу – ауаѡы. Уи алагьы уахьырхәызааит – адунеи аҳәатәхамҵа!»

Иԥьоушьаша, иԥьоумшьаша, алагамҭа инаркны анҵәамҭанӡа зыхьӡ аҳәо, изызку сара соуп... Асалам шәҟәы аҭра ацәаҷы излаҳәо ала, уи ѡын иаха, захь иаашьҭу сара соуп, зҟынтә иаашьҭу сара соуп – адунеи аҳәатәхамҵа соуп!..

ЖӘЛАР РГӘАДУРА В. АРЗЫНБА ИХЬЗЫНѠЫЛОУП

Ацәашьеиԥш дыԥшӡан, дыԥхан уи ауаѡы... Ацәашьеиԥш дбылуан, иԥхарреи илашареи зегьы ирызшауа. Ацәашьеиԥш дзыҭуан, аҙәгьы димбаӡакәа. Инитҵызгьы ацәашьаҟароуп!..

ЕСҨЬЫНГЬЫ ҬӘГӘЫРҨӘАК

Ааигәанӡа аԥсыӡкра феида сзаламызт, сазҟаӡамызт, сыҵәгәыр иҕьаҵәыҕьаҵәуа ԥсыӡҟатак

аҿалаанӡа. Аркьыц аӡы ианааҭызга сархәыцит, аха иӈьасымшьеит, избанзар аӈсыӡ еиӈш, ауаа зегьы «аркьыцк-ркьыцк ҳарҿоуп», мамзаргьы «ҳаҿалараны ҳаҟоуп». Исықәшаҳаҭымхо идыруазароуп аӈсыӡи сареи «аиқәшаҳаҭра» шҳабжьамыз, сыҵәгәыр ишаҿалаша, насгьы ианаҿалаша, «аиқәшаҳаҭра» шҳабжьам еиӈш ауаатәыѡсеи, нас ҳазшази.

Изыргәаҟзеи, макьана изызҳашаз, дук иҕьацараны иҟаз ари аӈсыӡ сыркьыц иаҿалартә, сгәаҭеиуа сазыӈшуан иӈаҭӈаҭуа аҟәара иахьықәыршәыз, аха убасҵәҟьа аҵәгәыр иаҿашәаз сѡыза шаҭара шизырымуз анаасгәалашәа, аӈсыӡ хәыҷы арыцҳашьара саҟәыҵит. Уимоу, иабанӡаиашоу арыцҳашьара ҳәа сгәы сҭанархәыцит уаанӡа амшын иатәыз, аха уажәшьҭа сара истәхаз, сыҵәгәыр аҿаӈхьа ихымхәахаз аӈсыӡ хәыҷы.

Изҳәаз даҳгәаламшәозаргьы, иаҳдыруеит адунеи аҿы зегьы лшарақәак, напынҵақәак шҳамоу, зҟынтә иҳамоу ҳзымдыруазаргьы.

Иаҳзымдыруа зегьы нцәаҳтәуеит...

Ахымхәа данрыцҳаршьа илшареи инапынҵеи еиларгеит, иаргьы ихымхәара дахьирхәит иаҳзымдыруа, аха ҳанааилахалак иаҳдыруашәа иҟаҳҵо...

Исҭахымхеит сыҵәгәыр иаҿашәаз аӈсыӡ-хымхәа анапынҵа аилагара, ахымхәара ахьырхәра, аха исызгәамҭаӡакәа иахьсырхәит, сѡыза сышизхәыцуаз. Издыруеит ажәытәӡа зны агыгшәыг аӈшреи аҟаз-

шьеи змаз, аха анаҩс зыҷиараҷы ԥхьаҟа ицаз ауаҩы дахьынӡацаз… Уи сара, шәара, ҳара… Даҳҩызоуп, ҳаиҩызцәоуп зегьы… Ҭәгәырқәак ҳзыԥшуп есқьынгьы…

Аԥсыӡкра феида сзаламызт,сазҟазамызт ааигәанӡа, избанзар усҟан исыздыруамызт ауаа зегьы ахьеиԥшу, иахьеиҟароу, иахьҟазоу ишреиуоу аԥсыӡкра. Уижьҭеи аҵәгәырқәа, есқьынгьы ҭәгәырқәак…

РЫԤСҚӘА НИБАХУЕИТ

Дышизхәыцыц дизхәыцуеит, дышихӡыцааҵ дихӡыӡаауеит… Лара лыда иара дҟалоит, иара ида лара дшыҟало еиԥш, аха еихьыԥшуп, еибамбаргьы ҟалаӡом.

Иузааигәоу ануцәыхараха, азхәыцра хәыцрахом, ахӡыӡаарагьы хӡыӡаарахом. Знык иадамхаргьы зцәаажьы иҵамӡыӡаҵ мыч илам, ԥсы ихаӡам.

Еснагь ула ихгылаз,анаҩс иаалырҟьан унижьзаргьы игәалашәара уцзароуп, иԥсы уахӡыӡааузароуп. Уи азы амч умазароуп, уԥсы ҭазароуп.

Иацы атыҩ анихьыс дамылхуазҭгьы, уажәшьҭа уи дахьазынлыжьуа ҷьашьахәыс иамоуп аҩыҷьагьы рыжәҩан. Иҟалап иара иакәзар лара дынзыжьуа, аха лара лоуп аԥхьа изҳәаз – уара узы сыԥсы нысхуеит.

Амра ауаҩы дарԥхалароуп, дамбылларoуп…

Лара дицәыблызҭгьы, иаргьы дбылхьазаарын… Усҟан еибашьхьазаарын, аха…

Иара лара лзы дымразар, дызусҭада лара иара изы?.. Ԛ-мрак дунеик аҷы изыҟалаҙом. Иҟалап урҭ аѡыцьагьы еицәыхароу ѡ-дунеик иртәызар, доусы рдунеиқәа рҷы имразар… аха, иара лара лзы дымроуп. Усҟан, иамоузеи уи ҟалашьас?..

Адгьыл… Адгьыл ауп уажәгьы, уажәшьҭангьы амаҙақәа рыцәахырҭа. Урҭ амаҙақәа зхәыцыз иоуп иаҳзымдыркәа инцәаҳтәуа, даҳдыруазҭгьы, ирҳәацәара ҳалшарын… Дааҳалаҧшыр мацара изхон, дшәаны, ҳрыцҳашьаны имаҙақәа зегьы ихала иаайртуан. Рыцҳарас иҟалаз, уи ишьҭамҭа уаѡы имбац, ҧхьаҟагьы араҟа уаѡ дизыҧшҙам…

Имшынҵаҷы иѡуеит «аҵыхәтәантәи аамҭақәа рзы аибадырра ҳаҟәыцхьеит…» ҳәа. Лара амшынҵа зынҙагьы иныҟәылгаҙом. Агәра лгаҙом… аибадырра нҵәашьа шақәым лдыруеит, аха уи аганахь ала, иара иеиҧш, ларгьы илымоуп жәѡанк иаҵамҙо, мрак иазымбылуа, ақьаад ианымҙало, ауаѡы иуҭаргьы, иузимымхуа – гәаанагарак. Иара дахьымҙеит агәаанагара лыҭара… лара дышизхәыцуаз, дышихҙыҙаауаз – уара узы сыҧсы нысхуеит!..

Амреи асыҧсеи нибахуеит…

АҭЫНЧРА АБЖЬЫ

Шәара ижәдыруама аҭынчра шҽаҳам?.. Улымҳакәа уԥьгәаргьы, уи уцәа-ужьы еимданы, ушьауда иналсны абжьқәа цәырнагоит. Уи умаҳар ауҙом, азыҙырԥра уҭахымхаргьы ауҙом.

Ауаԥы амузыка дзазыҙырԥуазеи? – Аҭынчра дацәшәоит. Ауаԥи ауаԥи зеицәажәозеи? – Азаҵәра иацәшәоит. Иаҳҳәап, урҭ рцәа иалалар хыхь зыҙбахә сҳәаз абжьқәа, ҳазцәыбнало есымша. Ҳара урҭ ҳҽеырҽеаҳҵәахуеит, аха егьа ҟаҳҵаргьы ҳабжьы ҳацәцарым.

Иҭынчу абна абжьы гоит, алашьцарагьы абжьы гоит... Аҙыхь агәы анҵацәу – иҽнаҵуеит, ауаԥы игәы анҵацәу иҳәҳәоит.

Сара избоит ԥхьаҟа инеиуа анхацәа, зԥьабаа ақәҽызымҵуа, аха рыбжьы гоит; дызбоит ахымхәа, дызбоит агәымха, урҭ ирылшо рылдыршоит ҽымҭ, аха рыбжьы гоит; уаҵәы зира ҳаигәырґьо, иахьа амгәарҭа дҭоуп, аха убригьы иара итәала ибжьы ргоит. Издыруеит, иаарласны сҽаҳахоит... Изахьҙузеи аҽаҳара? Уи, убжьы рмаҳаҙакәа уанеилыркааua ауп.

Шәыбжьы ансаҳауа шәысцәымыцхәуп, шәыбжьы анымго сгәы еилаҵәоит, избан? Издыруеит, ураҳаларцаз убжьы ургалароуп, ураҳарцаз убжьы гароуп.

Удагәахаргьы, уҽаҳахаргьы, ужәлар ргәеисыбжь ҭынч уартәаҙом, уамырҽыхаргьы ауҙом...

РЫГӘРА ИГЕИТ

Ууаигәаз џьаҳшьон, аха ухарахоит –
Ҳҳәыцрақәа урылоуп, уҳапшаалоит.
Иҳамамыз хьаак ҳурдырит ҳнартәаны,
Унаскьеит зегь ҳаршланы, ҳбылны...

Иҟалоит аԥсҭазаараҿы убас аамҭак, ахшареи аҭаацәеи, «уажәшьҭа сара сыдагьы рхы иахәартә иҟалахьеит» иҳәошәа, рыгәра ганы, ауаҩы данынаскьо. Ус ахәыцра ахьынӡаиашоу атәы ҳзымдыруазаргьы...ус ихәыцуа, ианырхәыцуа... Иахьынӡаиашам ҳдыруазароуп, ауаҩы дмыцхәымзар...

Имыцхәу уаҩ дыҟаӡам.

Унаскьаз џьаҳшьоит, аха еиҳа-еиҳа ууаскьалоит, ууаигәахалоит еснагь. Сара сыда рхы иахәартә иҟалахьеит, аԥсҭазаара иазыҟаҵоуп ҳәа угәы иаанагазар ҟалап уаргьы, аха аиҳабы ида дзыҟалаӡом аиҵбы, аҵла ишзаҵымиааua еиԥш аҵиаақәа, иара ҟамлар, избанзар аԥсҭазаара инагӡаны дазыҟаҵаӡам аӡәгьы.

Иацгьы, иахьагьы, уаҵәгьы...

Ирҳәоит адунеи аҿы ауаатәыҩса зегьы лахьынҵаклахьынҵак рымоуп ҳәа. Ус акәзар, дызбарц сҭахуп урҭ алахьынҵақәа зшо, насгьы абас иаармариан рҿышәра ззымариоу дызусҭоу... Исҭахуп сиазҵаарц иҿышәрақәа раан дзызхәыцуа, иахьынӡаимоу аҭак-

ҧхықәра, нас алахьынҵаʒбараҽы анапынҵақәа иаҭәазшьаз.

Аамҭа ахәрақәа азырҕьаʒом, еиҳараʒак агәы иану ахәрақәа. Ус акәымзар, дабаҟоу аҧсҭазаара аџьамыҕәа иаршлахьаз, анаҽс зыҷкәын ицәыʒра даҽазныкгьы иаршлаз, зхьаақәа зхашҭны агәырҽа иагаз, зҧа ишьҭахь шықәсыбжакала «сыҷкәын сишьит» ҳәа, зҵыхәтәажәа зҳәаз Ан...

Изҳәада агәыҕра нхоит ҳәа? Ари адгьыл аҽы знымзар-зны агәыҕрақәагьы нҵәоит, анаҽс адунеи агәрамгара аҧыжәара агоит. Агәра узгаʒом ари аҧсҭазаара изныкымкәа уажьар, узҵатәоу ажәҽан аҧҭақәа ахаҧар, уҧсы зыхҭнуҵо уҧсы ҭадырхар.

Иахьа шаҳҳәо, иаҳхамышҭааит иацы, иҟаларцаз уаҵәы.

Иахьа ауаҽы днаскьеит...

БАДРАҨ АҨЗБА
1984

ТАИФ АԥЬБА ИФИЛОСОФИАТӘ ЛИРИКА АХЫРХАРҬА ХАДАҚӘА

Таиф Шьаадаҭ-иԥа Аԥьба ипоезиа атематикатә еилазааразы аҭыԥ ҕәҕәа ааннакылоит ифилософиатә лирика. Аԥсҭазаара инарҵауланы азхәыцра зызҷыдаҟазшьаз апоет иаԥитҵаз афилософиатә жәеинраалакәа рацәоуп. Урҭ рхыԥхьаҙараҽы иҟоуп: «Ҽнактәи аԥсҭазаара», «Иҟоуп убас аамҭакы», «Адырды», «Са сыԥсы», «Амҩа», «Сара сҭынчра», «Ауаҩы», «Аҭәаҵла», «Аԥхыҙ ашьҭахь», «Слахьынҵа» уҳәа ирацәаны.

Алитератураҭҵаараҽы ишазгәаҭоу еиԥш, 60-тәи ашықәсҟәа инадыркны аԥсуа поезиаҽы аԥыжәара аго иалагеит аинтеллектуалтә знеишьа. Алирикатә фырхаҵа ууанҙа еиҳарак адәахьалатәи аарԥшра иҟазшьарбагазҭгьы, ҳазлацәажәо аамҭа инаркны апоезиа ауаҩы иҩнуҵҟатәи иԥсабара иазааҭгыло иалагеит. Аԥсҭазаара инарҵауыланы азхәыцра, ауаҩы иԥсҭазаара ҵакыс иамоу, уи иҩнуҵҟатәи еиҽагыларақәа уҳәа. реиԥш иҟоу азҵаарақәа аԥс-

уа поезиаҽы иаанырқыло иалагеит имаҷым аҭып. Уи хыҵхырҭас иаиуит ҳәа иахәаԥшуеит Б. У. Шьынқәба иажәеинраалақәа реизга «Аԥхын». Ари ашәҟәы аҷыдарақәа азгәаҭо, М. Т. Лашәриа иѡуеит: «Араҟа автор еиҳагьы инарҵауланы, философиала иҭәыиԥха ицәыригоит: аира, аԥсра, аҟазара атцакы, абзиабара, аԥсабареи ауаѡи реизыҟазаашьа ирызку атемақәа» (Лашәриа 1973: 118). Ари аѡыза агәааанагара имоуп В. Л. Аҵнариагьы: «Аҵыхәтәантәи ѡажәа шықәса ирыҵанакуа аԥсуа поезиаҽы асахьаркыратә хаҿсахьақәа, апоезиатә хәыцшьа амѡа ҿыцқәа рзалхраҽы, алирикатә поезиа аԥсихологиатә естетикатә гыдра иҵегь аҳаракыразы аҵак ду аанахәеит Б. У. Шьынқәба ишәҟә хәыҷы «Аԥхын» (Аҵнариа 1984: 83). Ари аамҭаз алирикатә фырхаҵа ацәаѡа ҿыцқәеи аҟазшьақәеи шьҭихуа далагеит. Инарҵауланы иаарԥшхоит ауаѡы игәы иҵхо, дызмырҭынчуа исубиективтәу агәҭахәыцрақәа. Уи аамҭаз иаԥҵоу асеиԥш иҟоу ажәеинраалақәа иреиуоуп: М. Т. Лашәриа «Ԥшак са сышҟа ғәғәала иасит», А. Ҭ. Аџьынџьал «Мышкы уизар – мышкы адунеи уԥсахуеит», Т. Шь. Аџьба «Ауаѡы», «Са сыԥсы», уҳәа уб. иҵ. Аԥстазааражҽы ихадоу азҵаарақәа – ауаѡы иԥсра-ибзара, адунеи аҽы иҟазаара атцакы, ауаѡи аамҭеи реизыҟазаашьа уҳәа ихадахеит аԥсуа поезиаҽы убри аамҭазы. В. Л. Аҵнариа дызлахәаԥшуа ала, ари аперио д азы аԥсуа поезиа

илнагаз аԥсихологиатә, афилософиатә хырхарҭа зыбзоуроу апроза иҟанаҵаз анырра ауп. Иара излеиԥхьаӡо ала, еиҳарак А. Н. Гогәуа иԥсихологиатә ѡымҭақәа рҟынтәи иаауеит. 1984 – 1985 шш. ажурнал «Алашара» апоезиа иазкны иҟаз «Аимак-аиҿак» аҿы, В. Л. Аҵнариа ари игәаанагара иаҭакуа, А. А. Аншба иазгәеиҭоит аԥсуа проза мацара шакәым изыбзоуроу апоезиа аԥсихологиатә цәаѡақәа ахьышьҭнакааз, уи иацхраз амзызқәа шырацәоу, зегь раԥхьаӡа иргыланы апоезиа ахаҭа аизҳара, иара убас егьырҭ алитературақәа иҟарҵаз анырра. В. К. Занҭариа ишәҟәы «Аԥсуа лирикеи амилаҭтә сахьаркыратә-философиатә дунеихәаԥшреи» аҿы аԥхьатәи агәаанагара дадгыло иѡуеит: «Иаҳҳәозар, Б. У. Шьынқәба ифилософиатә жәеинраалақәеи А. Н. Гогәуа ифилософиатә прозеи периодк аан рцәырҵра (60–70-тәи ашықәсқәа), доуҳарҿиаратә гәаҭеира дук, милаҭтә идеиак акәшамыкәша ииуаз атмосфера иабзоуроуп ҳҳәаргьы агха ҳахьуам» (Занҭариа 2011: 34). Уи автор анаѡс ииашаны иазгәеиҭоит аԥсуа поезиаҿы афилософиатә шьаҭақәа ахыҵхырҵа хадақәа ишыруаку ажәлар рдунеихәаԥшра. Ус анакәха, аԥсуа поезиаҿы афилософиатә жәеинраалақәа рцәырҵреи рыҿиареи зыбзоуроу амзызқәа рацәоуп. А. Н. Гогәуа иԥсихологиатә проза аԥсуа литература иаланагалаанӡагьы, афилософиатә цәаѡа змоу ажәеинраалақәа имаҷымкәа иҟан. Иаҳҳәап Д. И. Гәлиа

«Аԥсабараҿы, ухәыцыр, иҟоу зегь ԥьашьатәуп» (1910), И. А. Коҕониа «Сара сымѡа» (1924), О. В. Демерԥь-иԥа «Сгәы иҵоу» (1929). Иаагап ҿырԥштәқәак:

Сааигәа-сигәа ацәашьқәа акуеит,
Саԥхьа сымѡа лашауеит.
Схи сыхшыѡи сныҟәырцоит,
Сымѡа схымҟьошәа сдырбоит...
(Коҕониа 1974: 27)

Мамзаргьы Л. Б. Лабахәуа иажәеинраала «Аиаша» (1934):

Са сыгәҭыха иснаҭом ҭаха,
Адунеи сзықәу иазҵаауеит...
Сгәеилгара уи атахҳәа
Иасуеит, иасуеит, сгәы еицҳауеит...
(Лабахәуа 2009: 67)

Арҭ ажәеинраалақәа рфилософиеи рыѡнуҵҟатәи адраматизми ирыҵоу аԥсихологиатә еибарххареи имѡашьо афилософиатә ҵакы рныԥшуеит. Урҭ иаҳдырбоит аԥсуа поезиа аҿиара раԥхьатәи апериодқәа инадыркны зынӡа ишацәтәыммыз афилософиатә, аԥсихологиатә хәыцшьақәа. Абасала, аԥсуа поезиаҿы мҿхакы ҭбаала афилософиатә жәеинраалақәа цәырҵааныӡа, афилософиатә лирика ашьаҭа бзиа шамаз убоит. Ҳәарада, анаѡс уи ҿиеит,

иацхраашаз амзызқәагьы ҟалеит. Убасҟан ауп ианцәырҵыз Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә лирикагьы.

Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә хәыцрақәа шьаҭас ирымоуп ауаҩы илахьынҵа азхәыцра, ганрацәала азнеира. Апоет еснагь игәы иҵыхоит ауаҩы адунеи аҿы хықәкы хадас имоу азҵаара, уи игәҭакы дахьызымгӡо аԥсҭазаара азхәыцра. Апоет илирикатә фырхаҵа дшахәаԥшуа ала ауаҩы ишьҭахь ихьыӡ зхәаша, ауаа ирхамышҭуа анарха змоу акы нижьроуп. Зыԥсҭазаара баша акгьы иазкымкәа имҩасыз дрыцхауп ҳәа диԥхьаӡоит. Уи еснагь дизхьаауеит згәахәтәы иаша намӡаз, аԥсҭазаара иаҵанарӡыз.

Ауаҩы адунеи аҿы анасыԥ ду имоуп, избанзар иԥьашьахәу адунеи аҳра азиуеит, аха дыԥсыҷеуп, мышкы зны уи нимыжьыр ҟалом. Апоет иҩуеит:

…Аха дрыцхауп: уи дымҩасуеит,
Зегь ицәыӡуеит мышкы зны…
(Аԥьба 1999: 42)

Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә лирика ԥьара-ԥьара агәкаҳаратә мотив аҵоуп, аелегиатә цәаҩақәа амоуп уҳәаратәы иҟоуп. Уи азеиԥш ҷыдарақәа ирызкны В. Џь. Амаршьан игәаанагара абас иҟоуп: «Иҵаулоуп апоет Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә хәыцрақәа, ауаҩы гәыгьырҵада дшықәдмырхогьы, урҭ ирныԥшуеит алахьеиқәҵара, азаҵәра, аԥсҭазааратә хынҵа-ҩынҵарақәа…» (Амаршьан 1989: 7).

Алирикатә фырхаҵа аԥсҭазаараҽы аҭыԥ змоу агәамҭрақәа акыр дрызхәыцуеит. Адунеи аҽы зегьы ҟыҟда-ҽыҟда, зегь маншәаланы ишыҟамло идыруеит хымԥада, аха абзиа агәра игоит. Аԥсҭазаара излаҟоу аҵкыс иҳареикуеит, убри азы акәхап игәы иамыхәо ак анибалак, иаиаҳалак иааигәаны изидикыло:

Иҟоуп убас аамҭакы –
Ашкәакәа убом зынӡагьы.

Амра иахылҵуа шәахәам,
Иааӡагам – ишҳамуп, ишҳам.

Ԥызак даным адунеи,
Иааукәыршан – амц, аԥаршеи...

Аха алирикатә фырхаҵа аԥсҭазаара агәрагара каижьуам, иацу ацәгьарақәа игәаахнаршәом, мап ацәикуам. Уи ауп ирҳәо апоет иажәеинраала злахиркәшо ацәааҳәақәа:

О, исанажь сыԥсыҽра – хәшәы змам,
Уазымӡырԥын исҳәо – хы змам,

Ҳарҭ ҳарҳәацәаргьы иагьа –
Аԥсҭазаара ԥшьоуп – агәра га.
(Аԥьба 1977: 11)

Алирикатә фырхаҵа аԥсҭазаара аҟнытә аҳамҭа ишазыԥштәым еиликаауеит, ак унаҭар даҽеакы шумнахуа, иунаҭо абзиара ахә шшәатәхо:

Усгәаԥхоит иахьа мыцхәы,
Унапы алушьуеит схахәы,
Исҿаҷҷоит уамашәақәа…
Ех, аԥсҭазаара, узбахьеит,
Ус иагьараан сужьахьеит.
Сызургәыргьацәоишь абас?
Иуҭахузеишь ацынхәрас?
(Аџьба 1979: 43)

Т. Шь. Аџьба ифилософиатә хәыцрақәа ауаҩы иԥсҭазааратә лахьынҵа иадҳәалоуп, иажәеинраалақәа руак аҿы ауаҩы инҵыра адырды иаҿирԥшуеит, адырды аихагьежьра еиԥш иацлоит ауаҩы имшқәа ишықәсҟәа. Алирикатә фырхаҵа гәалас имоуп адырды иакәшо ахац иаамҭанымкәа ианҿахҵәо:

Иаҳзеиԥшуп анаҩстәи зегьы:
Иҭацәыроуп иҭәыз адырдгьы.
(Аџьба 1979: 47)

Ишаҳҳәахьоу еиԥш, Т. Шь. Аџьба ифилософиатә лирика, агәхьаа шацугьы, апессимизм мацарала еибаркым, ауаҩы иԥсҭазаара анҵәара шақәугьы,

апоет агәра игоит уи машәыршақә адунеи дшықәнамгалаз, аԥсразы мацара дшымиуа, ауаҩы адунеи иқәзаара иҭбааҭыцәу ҭакык шамоу.

Апоет изы аԥсҭазаараҿы, аԥсабараҿы иҟоу зегьы акы иазкуп, хықәкык, миссиак рымоуп. Аԥсҭазаара иацу ацәгьеи абзиеи, еиҿагыло ацәырҵракәеи, ахҭысқәеи хырҩа рымҭакәа аамҭа цоит, уи иалоу амҩа иқәу аамҭа ԥхьаҟа иргоит. Апоет аамҭа диалектикала дазнеиуеит, аԥсҭазаара иаанымгыло процессны дахәаԥшуеит:

Амҩа иқәуп амра шаша,
Амҩа иқәуп ашәҭ афҩы,
Амҩа иқәуп ажәа, ашәа,
Амҩа дықәуп ауаҩы...
(Аԥьба 1979: 3)

Апоет ифилософиатә лирика аԥсреи абзареи роуп еиҳарак изыдҳәалоу. Урҭ ажәеинраалақәа рҿы иаабоит ауаҩы илахьынҵа дшақәиҭым, иҿыззикуа мацара акәымкәа, аԥсҭазаара ахатә ԥҟарақәа, аҭагылазаашьақәа дрыцымныҟәар шилымшо. Аԥсуа жәаԥҟа ишаҳәо еиԥш, «иуҳәо Анцәа иуциҳәароуп», даҿакала иаҳҳәозар, ауаҩы ихы иадикыло, мамзар иҿыззикуа анагҙара иара ихаҭа иҭахра мацара акәым изыбзоуроу. Абарҭ ахшыҩҵакққәа узцәырыргоит Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә жәеинраалақәак. Апоет илирикатә фырхаҵа имшқәа ԥхьаҙо, дгәырҩаха адунеи иқәхаз уаҩҙам.

Апоет афилософиатә хәыцрақәа аԥсабара ахаҭа ианизцәырнагоз ыҟан. Урҭ ахәыцрақәа хыҵхырҵас ирзыҟалон ауаҩы икәша-мыкәша иҟоу адунеии иареи реизыҟазаашьа, урҭ аизыҟазаашьақәа рҿы ауаҩы ҭыԥс иааникыло уҳәа.

Апоет ҟазшьала иҵынчыз уаҩын, игәы иҵыхоз зегьы адәахьала инимырԥшуаз, гәаҭала ихигон. Адунеи аҿы имҩаԥысуа зегьы иара дышрыхәҭаку, уи алахьынҵа иаргьы ишитәу уҳәа ирызкуп ажәеинраала «Сара сҭынчра»:

...Ашәақәа исзымҳәац –
Ари сара сҭынчроуп,
Сажәақәа иҵымҟьац –
Ари сара сҭынчроуп.
(Аԥьба 1977: 24)

Апоет дазхәыцуеит аԥсҭазаара ауашәшәырара. Аԥсҭазааратә ԥышәарақәа рҿаԥхьа игыло алирикатә фырхаҵа агәкаҳара анизцәырҵуа ыҟоуп, аԥсҭазараҿы зегьы маншәалоуп, ԥынгыла ыҟам ҳәа имаз агәааанагара шеижьагоу анеиликаауа. Усҟан уи аԥсҭазаара дазгәаауеит, иаҿԥниҳәоит уи аԥшӡара зегь акгьы ишаԥсам иҳәоит. Дызлоу аԥхыз ԥшӡа далҵыр акәхоит.

Ауаҩы дахьынӡаҟоу, иахьынӡаиаҭәашьоу анхашьа дақәшәозар ауп, амаҷ азыҳәан аиҿыхара,

аигәҭасра, атәамбара ҭыԥ рымамзароуп, избанзар ауаҩы иԥсынҵра уеизгьы икьаҷуп. Арҭ аиҷыхарақәа, аилибамкаара аамҭа ақәырӡра иаԥсам ҳәа иԥхьаӡоит апоет ифырхаҵа.

Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә хәыцрақәа знықшуа ажәеинраалақәа ҳԥылоит урҭ ртематика зеиԥшразаалакгьы. Абри аганахь ала еиҳарак аԥсабара асахьақәа ирыдҳәалоу рацәоуп. Аԥсабара ацәырҵра мацарақәа раарԥшра иазку ажәеинраалақәа инарыргыланы Т. Шь. Аԥьба ирҷиараҷы иаҳԥылоит ауаҩи аԥсабареи реизыҟазаашьа, уи ауаҩы изцәырнаго ацәаныррақәа, ахәыцрақәа уҳәа. Аԥсабара ауаҩы иԥсҭазаара иадкыланы автор даназхәыцуа, ибоит уи аҷаԥхьа ауаҩы шаҟа дымчыдоу, избанзар аԥсабара наӡаӡа инхоит, ауаҩы иаамҭа ҷахҵәоуп:

Ирҳәоит, исцәагои ҳәа, ус баша,
Еиҭеиҳаит дымҩасны дышцоз.
Иабеидыруаз усҟан ахаҵа,
Уи шакәӡаз баҟас иҵынхоз…

(Аԥьба 1973: 4)

Иааҳгап даҽа ҷырԥштәык – ажәеинраала «Амра ссируп аҭашәамҭаз» аԥсабаратә цәырҵра – амра аҭашәара ауп иаарԥшу ганкахьала, апоет ажәа лыԥшаахла аԥсуа литератураҷы иреиғьӡакәоу

аҧымҭақәа ируаку ажәеинраала аԥиҵеит. Аха аԥсабаратә цәырҵра аарԥшра апоет ауаҧы иԥсҭазаара иадикылоит:

Зымҧа нҵәода, ас изцода,
Зынʒа хьаас иҟамҵа?
Ас анышәара зылшода
Абри аҧыза алахьынҵа?..
(Аԥьба 1973: 4)

Хымԥада, аԥсабара шьахәла иаанарԥшуеит ари ажәеинраала, аха уи зхылҵыз апоет ифилософиатә хәыцра ауп.

Апоет илирикатә фырхаҵа агәра игоит аԥсҭазаара ахьҵәыуара шаҭахым, уи ауаҧы инаҭо зегьы идикыларц шахәҭоу, ибзиазаргьы ицәгьазаргьы. Ауаҧы адунеи иқәлара мацара насыԥуп ҳәа дахәаԥшуеит уи:

...Иҳаст акырцх зынгьы, ҳарʒыʒеит афырҵын,
Ҽазных ачымазарагьы ҳҵан...
Аха ҳарґәґәон, ҳашьҭыхны мчык ҳакын –
Аԥсҭазаарахь ҳаԥшуан, уи ҳаԥхьа ишьҭан...

Аԥсҭазаара агәацԥыҳәара ацуп, аха ҭагалантәи абґьқәа шкаԥсо еиԥш ииасуеит ауаа ирзыԥҵәоу аамҭагьы, аԥсҭазаара ҽыц амҧа аиуразы, икаԥсаз абыґьқәа рцынхәрас аҽа аарц азы:

…Ицеит ицаз, ахьҵәыуара иаҧсам!
Аҧсҭазаара нагӡоуп. Егьыҟам шьҭа ҳаитҵазырхо.
Рацәак ҳаанхом – иааигәоуп шьҭа быҷкаҧсан,
Аҵыхәтәантәи шәахәоуп ихәарҿехаз
ҳабаԝқәа зырҧхо.
(Аԥьба 1999: 293)

Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә дунеихәаҧшра иалубаауеит автор шаҟа дрызҿлымҳаз, иааигәаны идикылоз иааикәыршан иҟалоз зегьы. Уи иазкны Б. А. Гәыргәлиа иԝуеит: «Т.Аԥьба ипоезиа иаҟазшьа ҷыдоуп иара убас ауаԝытәыԝса игәазыҳәарақәа, игәалақәа, илахьеиқәҵара, игәырҷарақәа, иԝнутҟатәи идоуҳатә ҧсҭазаара амаӡақәа…» (Гәыргәлиа 2004: 211). Апоет ауаԝы иҧсҭазаара еилыҷраа ишыҟоу идыруан, уи хәыцырҵас иман еснагь:

Аҧша ҟәанда ахәхәаҳәа исысуа,
Аҧхын абаҳчараҿ сахьтәоу,
Сара аҧсҭазаароуп сзызхәыцуа,
Зыбжа шкәакәоу, зыбжа еиқәоу.
(Аԥьба 1999: 42)

Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә жәеинраалақәа ирҷыдароуп ауаԝи аамҭеи реизыҟазаашьа азҵаара аарҧшра. Уи иазкны Г. Шь. Аламиа иԝуеит: «Сара сҭынчра» ауаԝи аамҭеи реизыҟазаашьа азҵаара

хадақәа рҭак ҟазҵо шәҟәуп ҳәа ҳҳәар алшоит... Изеиԥшрахазеи абиԥара ҷыцқәа, ишԥарыдыркыларишь урҭ апоет ирзикуа ашәақәа?» (Аламиа 1977: 83). Ауаҩи аамҭеи реизыҟазаашьа аазырԥшуа ажәеинраалақәа рахь иаҵанакуеит: «Ҽнактәи аԥсҭазаара», «Иҟоуп убас аамҭакы», «Аԥхыӡ ашьҭахь», «Ауаҩы» уҳәа. Урҭ рҟны аамҭа, зыԥсы ҭоу адунеи иқәу зегь шаҩнахуа ааирԥшуеит, ауаҩы уи ҳәааа змам аамҭаҷы дсасуп, ишьҭа аныжьра илшароуп, дшыҟаз зҳәо ак аҟаҵара дахьӡароуп. Т. Шь. Аџьба ифилософиатә лирикаҷы аамҭа ҳәаак иҭагӡаны иҟам, мамзаргьы хаз игоу ак акәым, алирикатә фырхаҵа ихәыцрақәа зыдҳәалоу, игәалаҟазаара ҳәаақәызҵо абстракттә еилкаароуп.

Ашықәсқәа исзоужьу
Рацәасшьом, иҟәнысшьом.
Ашықәсқәа срышьҭам,
Ашықәсқәа срышьҭам.
(Аџьба 1999: 80)

Апоет аԥхьаҩ дазирхәыцуеит амш ҷыц, ауаҩы дзеигәыргьо, игәыгракәа здиҳәало, иҷҳәарахьы шьаҷак дшынаскьанаго. Аҧсҭазаара изцәырнаго алшаракәа ахьӡаха шинамҵо, уи дзыкәнаргәыгуа ажәҩан аҟынӡа ишхало, аха илнаршо шмаҷу, уи

ауп ицәырнаго ажәеинраала «Ари амшгьы цеит ашьшьыхҳәа».

Ари амшгьы цеит ашьшьыхҳәа,
Имҳәа-мырʒакәа рацәак.
Инеихызгеит саргьы «акы» ҳәа,
Сыҷҳәара мыждахь шьаҷак...

Аха алирикатә фырхатца агәыҕра ицәыʒуам, дазыԥшуп уатцәтәи амш, уи исзаанагарызеишь ҳәа:

Аха усгьы саԥхьа угыла,
Сгәыҕра, снагала сжьа-жьо.
Исзааугазеишь амш исԥыло!
Уара уакәʒоуп сгәы зҟажо.
(Аԥьба 1999: 39)

Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә лирика иазкны В. А. Коҧониа иѡуеит: «Наԥьнатә аахыс аиреи аԥсреи ишеицнарго еиԥш, аԥсҭазаара ахаарагьы ашарагьы шатцоу еиԥш, Т. Аԥьба ипоезиаҷы урҭ рышьхәа еивҵоуп... Баша иҳәом «Уарада гәышьа...» зыхьʒиҵаз иажәеинраалаҷы «Ацәгьагь абзиагь ашәакны еиццоит, Уарада гәышьа!» ҳәа. Иаҳа инҧкааны иаҳҳәозар, ифилософиатә лирика шаҟа аоптимизмра агәылыжжуа аҟара – убриаҟара

иагәыҵатҵәахуп ауаҩытәыҩса иԥсҭазаара иацу адрамагьы... Адгьыл ақәзаара ҵакыс иамоу, ииасыз аамҭа азхьра, адунеи шуароу азхәыцра – абарҭ азҵаарақәа роуп абжеиҳан лацәажәарҭас иамоу автор иуаҩрахь дныкәло даналага иаԥиҵаз ифилософиатә жәеинраалақәа рҿы» (Коҕониа 1999: 11).

Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә лирика амотив хада ауаҩы иира-иԥсра мацара акәым, уи аамҭа ибжьанакуа азхәыцра ауп, апоет агәыҕра имоуп аԥсра анахыс ауаҩы идоуҳатә ҧсҭазаара шнымҵәо:

Ҳаамҭа анааилак,
Иаҳҵахы-иаҳҵахым,
Ҳазлыҵыз
Анышәахь
Ҳцароуп зегьы...
Издыруада
Шаҟаамҭа аҵаххо –
Убри ҳалҵны
Ҳуаахарц еиҵагьы?
(Аԥьба 1999: 243)

Т. Шь. Аԥьба ифилософиатә дунеи иҵанагҙоит инаунагҙатәиу, адунеи ыҟеижьҵеи ауаҩы хәыцырҵас имоу дызмырҵынчуа азҵаарақәа. Уи дрызхәыцуеит аԥсҭазаара зегь злеибарку ацәгьа-абзиа, амцаиаша уҳәа дарбанзаалак ауаҩы иԥыло азҵаарақәа.

Т. Шь. Аӊьба аӊхьаҩ игәиҽаниҵоит аӊсҭазаараҽы зегьы дырзыхиазарц шахәҭоу:

Ацәгьа иаҽуҵаашагь амоуп! –
Абзиеиӊш, ишьҭыхцәан ахы,
Ҳӡыргара иашьҭам аргама,
Аҽцәыргара – аҽырӊагьа мыцхәы.

(Аӊьба 1999: 253)

Хыхь ишазгәаҳҭахьоу еиӊш, Т. Шь. Аӊьба ифилософиатә лирика иазҷыдароуп ауаҩи аамҭеи реизыҟазаашьа аарӊшра. Аамҭа Т. Шь. Аӊьба ифилософиатә лирикаҽы есааира зыҽзырҽыцуа, имажәуа ауаҩы дызқәиҭым ак акәны иааирӊшуеит:

Иҭәыцыӊхьаӡа
Иаҳа ихьанҭахоит
Аӊсабараҽ зегьы.
Акы заҵәык –
Иҭәыцыӊхьаӡа
Иаҳа иласхоит,
Иҭацәыцыӊхьаӡа
Иаҳа ихьанҭахоит
Аамҭа.

(Аӊьба 1999: 243)

Т. Шь. Аӊьба ифилософиатә жәеинраалақәа рҽы, егьырҭ иажәеинраалақәа реиҳарак рҽеиӊш,

лирикатә фырхаҵас иҟоу апоет ихаҭа иоуп. Уи ифырхаҵа идоуҳатә ҧсабара инаҭо алшарақәа рыла зегь ааигәаны идикылоит, иныруеит. Т. Шь. Аџьба ифилософиа азеиҧш уаҩытәыҩсатә ҵакы амоуп, аҧхьаҩцәа ирзааигәоуп. Т. Шь. Аџьба ифилософиатә хәыцшьа асубиективра дахцәажәо, В. К. Занҭариа иҩуеит: «Ҳәарас иаҭахузеи, «хазхаҭалатәи» – «асоциалтәи» зҵаарақәа дунеихәаҧшырак аҿы реидбалара иацу ауадаҩрақәа рхыргеит аҧсуа лирикцәа аҳәырҩы, аха Т. Аџьба ирҿиараҿы, иҩнуҵҟатәи идуneи, илирикатә гәжәажәара, исубиективтә цәалашәара аарҧшра, араргамара аҧыжәара шамаз иаанхеит... Апоет илирикатә «сара» аҿцәырнагоит, бжеиҳан, аҧсреи-абзареи, ауаҩи адунеии реиҧш иҟоу атема уадаҩқәа рыҵҵаара аҿамаданы» (Занҭариа 2011: 34).

Т. Шь. Аџьба ирҿиараҿы ифилософиатә жәеинраалақәа иааныркылоит иҷыдоу аҭып, уи илирикатә фырхаҵа аҧсҭазаара, егьа ихьанҭазаргьы, агәрагара ицәыҳуам. Апоет аҵыхәтәантәи иажәеинраалақәа ируаку, «Аҵоура» захьҳу аҿы иҩуеит:

Сара аҧсҭазаара агәра згон,
Иҵегь еиҕьхашашәа збон,
Ашәа сҳәон, исҳәон, исҳәон,
Агәы шьҭысхырц исырҳехәон...

…Иагьсырҧьом уажә, иагьсрыҳехәом,
Ацәгьагь сҳәом, абзиагь сҳәом,
Пшьаала сатҷалан изгоит,
Исызкажьуам, агәра згоит…

(Аҧьба 1999: 307)

Алитература

1. Лашәриа 1973: Лашәриа М. Т. Ажәа аҳәаақәа. Алитературатә-критикатә статиақәа. – Аҟәа, 1973.

2. Аҵнариа 1984: Аҵнариа В. Л. Ахәшҭаареи амцабзи. Алитературатә-критикатә статиақәа. – Аҟәа, 1984.

3. Занҭариа 2011: Занҭариа В. К. Аԥсуа лирикеи амилаҭтә сахьаркыратә-философиатә дунеихәаԥшреи. – Аҟәа, 2011.

4. Коҕониа 1974: Коҕониа И. А. Иҩымҭақәа реизга. – Аҟәа, 1974.

5. Лабахәуа 2009: Лабахәуа Л. Б. Аԥсуа поезиа антологиа. – Аҟәа, 2009.

6. Аԥьба 1999: Аԥьба Т. Шь. Иҩымҭақәа реизга. Ҩ-томкны. I атом. – Аҟәа, 1999.

7. Амаршьан 1989: Амаршьан В. Џь. Апоет иҟазшьа. Аԥсны ҟаԥшь, № 4. – Аҟәа, 1989. Ад. 7.

8. Аԥьба 1977: Аԥьба Т. Шь. Сара сҭынчра. – Аҟәа, 1977.

9. Аԥьба 1979: Аԥьба Т. Шь. Амҩа иқәу. Аҟәа, 1979

10. Аԥьба 1973: Аԥьба Т. Шь. Амш ианацло. – Аҟәа, 1973

11. Гәыргәлиа 2004: Гәыргәлиа Б. А. Арҿиаратә хаҿсахьақәа. – Аҟәа, 2004.

12. Аламиа 1977: Аламиа Г. Шь. Ԥсҭазаарак ҭызго. Алашара, № 4. Ад. 83.

13. Коҕониа 1999: Коҕониа В. А. Сымцеит сара баша сымԥас. Т. Аԥьба иԥымҭақәа реизга. Ԥ-томкны. I атом. – Аҟәа, 1999.

АХҚӘА

АПОЕЗИА

Алина Жьиба
«Нас, уажәыгь иуҭахҙами сбара?..»....4
«Сҙамԝа иагәыҙуаз ақәа рыцқәа...»....4
«Ҳаиԥырҵраамҭа...»....5
«Сԝыза, уабацеи?..»....5
«Баша стәаҙамызт сузыԥшны...»....6
«Уааҟәымҵҙакәа исоуҳәоз ажәақәа...»....7

Альбина Анқәаб
«Ишыхшәара иҟоу...»....9
«Сгәыдкыл, сгәыдкыл, сыԥшалас, сгәыдкыл...»....9
«Сныҟәо сцоит...»....10
«Аԥша ҵәыҵәы...»....10
«Ԛ-дунеиктәи ҳаҵх аҿы..» 10

Дмитри Габелиа
Ауаа ираԝсуеит ауаԝра....13
Гәаартыла....13
Уаҳа сымир ашьацеиԥш суаԝны....14
Сҵынчра сасра....15
Сышьҭазы сынхоит....16

Иудыруеит..... 16
Цәқәырԥамԥак.....18
Исхароузеи.....19
Урҭ срыцәцоит.....20
Сизар – суаԥхароуп 21
Ахаҳә шкәакәа сықәыргылан.....22
Амреиԥш ҳанбылуа.....22
Мцак сагәылацәажәоит.....23
Сырхааным.....24
Зымԥа сымшәац.....24
Жәларык ҳакәны.....26

Инал Гыцба

Знык ауп иана҆ҽысуа.....29
Ҳагәҭыха еибаҳҳәап ҳазхара.....29
Изакәызеи, мшәан, ари?!.....30
«Сгәыԓраиаҭәахуа...».....31

Саид Џьарсалиа

«Агәҭа ихыршәлан схәыцрақәа рымшын...».....33
«Иарбан гану сзызнеиуа сыздыруамызт...».....33
«Сгәыԓраиаҭәахуа...».....34
«Ишԥасҭахыз ԥхыӡцәгьак еиԥш имԥасыр...».....34

Алхас Қаԥшь

«Аԥшаҟәанда...».....36
«Снышь хәыҷ са сақәтәоуп...».....36

Есма Ҭодуа

Агәхьаагара.....40
Зегь насыԥуп.....40
Сгәы ҽых иаҵәа бҕьны.....41
Гәыла-ԥсыла ҳаидуп.....41
Сара абааш сыргылт.....42
«Адәахьы ашьшьыҳәа...».....43

Саид Кәыҵниа

Аԥсынтәыла амҵәыжәѡақәа.....45
Ажәѡан агәашәқәа ахьаатыз агәарԥаҽ.....49
«Аԥсҭазаареи аамҭеи ҟамала исеисон...».....50

Ԥьамбул Инԥьгиа

«Икаԥсоит жәѡантәыла абаҳчаҟынтәи еҵәақәак...».....52
«Амра иабылуа иахьышҭоу асы...».....52
«Ааибышьак рымам...».....52
«Иҽалаз ашәҭ аԥшӡара ахаршҭны...».....52
«Ауаѡы игәы – дунеи дук ашҭа...».....53
«Ирыбжьалеит аимак агәили арашәҭи...».....53
«Аамҭа ашҭаҽ хәыцрашәк деимаркын...».....53
«Иахарои амра,зымҵәыжәѡақәа еиҵызхыз...».....53
«Изадуи ахара аамҭа игәрымуа...».....54
«Ахьхьа ахылҵуа акәараҷҷа неиуан...».....54
«Ҳақәшаҳаҭѡы аԥсҭазаара ихәыцуан...».....54
«Ахдырра ахьаԥшәымоу – абыз тәитәыхуп...».....54
«Аԥсҭазаареи аамҭеи гәынҷыхьк рыбжьалеит...».....55
«Еихәаԥшуеит... Ирныруеит ишҭынчым рыгәқәа...».....55

«Абзиабара агьама, о ишԥахааy!»....55
«Апытҟәыр хәыҷ шыԥхыʒуаз...»....55

Абзагә Аҟалԥьба
«Ауаѡы инахысгьы ауаѡра...»....57
«Иарбан сгәырѡа сылзыршәшәо?..»....57
Аамҭа – ауадақәа....58
Ашәҭи аеҵәеи....58
Ақәа иалху аѡны....59
Амра асахьа....60

Каролина Быҭәба
«Аԥсадгьыл азы уи афырхаҵа дықәԥон...»....62
Сѡыза....62
«Исзақәым хашҭрак уи амш...»....63
«Аҵхлашә иахәаҽуан аҭынчра...»....64
«Исаѡсыз амш уажәшьҭа сазхьуам...»....64
«Иахьа иссируп ари амш...»....65
«Абар, иамамкәа ааихсыгьшьак...»....65
«Зны сыҟан са схала, ашьшьыхәа...»....66
«Иалаҳхит мѡак, иахьарнахыс ҳаицуп...»....66
«Исыздыруам, хьаак цәырҵит...»....67
«Аԥсҭазаара исанаҳәон усҟан ажәак...»....68

АПРОЗА

Саида Ҳаҧьым
Аʒыни аапыни реилыҵымҭаз....71
Асду знык акәʒам ианауы....72

Сыԥсықәра.....73
Аԥсаатә раамԥа.....74

Дмитри Габелиа
Адунеи аҳәатәхамԥа.....76
Жәлар ргәадура.....78
Есқьынагь ԥәгәырқәак.....78
Рыԥсқәа нибахуеит.....80
Аԥынчра абжьы.....82
Рыгәра игеит.....83

АКРИТИКА

Бадраҟ Аҧзба
Таиф Аԥьба ифилософиатә лирика ахырхарԥа хадақәа....86

АШАЦКЫРА

Апоезиа
Апроза
Акритика

РАССВЕТ

Поэзия
Проза
Критика
(на абхазском языке)

Аредактор *Заира Ҭҳаиҵыкә*
Акорректор *Ирма Џьениа*
Асахьаҭыхҩы *Руслан Габлиа*
Компиутерла акьыпҳь иазлырхиеит
Асҭанда Аџьынџьал

Афармат 70х100/32 Атираж 300.
Иҟаҵә. акь. бҕь. 3,5. Иныҟә. акь. бҕь. 4,5.
Аҿаҵапҟа №